

DE BELGISCH-CONGOLESE BETREKKINGEN HERUITVINDEN EEN AMBITIE VAN DE NIEUWE GENERATIES

Namens de Vrijdaggroep:

NICOLAS BAISE, JONATHAN HOLSLAG, FRANÇOIS TOUSSAINT

Namens Génération Congo:

MADIMBA KADIMA-NZUJI, BLAISE MBATSHI, SYLVAIN MUDIKONGO

RAPPORT AAN DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING JUNI 2014

GENERATION
CONGO

VRIJDAG
GROEP

CENTRAL AFRICAN REPUBLIC

SOUTH

ON

Gbadolite

Bumba

REPUBLIC
OF THE
CONGO

Mbandaka

Kisangani

DEMOCRATIC
REPUBLIC
OF THE CONGO

Goma

KINSHASA

oma

Kikwit

Kananga

Kalemie

ANGOLA

Kolwezi

Lubumbashi

ZAMBIA

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	3
Dankwoord	4
Voorwoord: waarom het opnieuw over Belgisch-Congolese betrekkingen hebben?	5
Samenvatting	8
Krijtlijnen van de Belgisch-Congolese betrekkingen	8
18 aanbevelingen om de Belgisch-Congolese betrekkingen opnieuw uit te vinden	11
Uitnodiging tot mentaliteitswijziging en actie	12
1 Diplomatieke en gouvernementele betrekkingen	15
1.1 Historisch overzicht van de Belgisch-Congolese betrekkingen	16
1.2 Kernboodschappen en voornaamste vaststellingen	19
1.3 Aanbevelingen: de diplomatieke betrekkingen versterken op basis van een algemeen strategisch partnerschap	22
2 Economische betrekkingen	25
2.1 Inleiding	26
2.2 De Belgische economische context	26
2.3 De Congolese economische context	27
2.4 Evolutie van de economische betrekkingen tussen België en Congo	28
2.5 Krachtlijnen voor de heropbouw van de Belgisch-Congolese economische betrekkingen	32
2.6 Aanbevelingen: de Belgisch-Congolese economische uitwisseling rond gemeenschappelijke belangen een nieuwe dynamiek geven	33
3 Culturele uitwisseling	37
3.1 Inleiding	38
3.2 Cultuur als hefboom om bilaterale relaties te versterken	38
3.3 Voortbouwen op de bestaande Belgisch-Congolese culturele uitwisseling	39
3.4 Aanbevelingen: de culturele uitwisseling als distinctief element van de Belgisch-Congolese relatie intensifiëren	40
4 Menselijke uitwisseling	43
4.1 Menselijke uitwisseling tussen België en de DRC: perceptie, omvang en belang	44
4.2 Mensen die reizen: migratiestromen	45
4.3 Mensen die blijven: migrantengemeenschappen	45
4.4 Universitaire samenwerking tussen België en de DRC	47
4.5 Aanbevelingen: menselijke uitwisseling intensifiëren door de gemeenschappelijke Belgisch-Congolese ruimte te herstructureren	48
Conclusie	50
Voetnoten	52
Bibliografie	54
Over de auteurs	56
Colofon	57

DANKWOORD

Dit rapport is het resultaat van de vruchtbare uitwisseling tussen leden van de Vrijdaggroep en Génération Congo, maar is ook gebaseerd op de inzichten van tal van gesprekspartners die actief zijn op uiteenlopende domeinen van de Belgisch-Congolese betrekkingen en met wie we tijdens onze werkzaamheden konden praten.

We willen meer in het bijzonder de volgende mensen van harte danken: Kathryn BRAHY, Georges DALLEMAGNE, Patrick DE WOLF, Touria EL GLAOU, Amaury FASTENAKELS, Hans HOEBEKE, Paul KERSTENS, Eric de LAMOTTE, Michel LASTSCHENKO, Bernard LEPLA, Jérôme LIPPENS, Guy-Robert LUKAMA, Gisèle MANDAILA, Abdon MUNGA, Djo MUNGA, Vitshois MWILAMBWE BONDO, Jérôme ROUX, Michael SAKOMBI, Patrick SOHIER, Jean STEFFENS, Thomas STEVENS, Dominique STRUYE de SWIELANDE, Alexis THAMBWE-MWAMBA, Maddy TIEMBE, Brain TSHIBANDA, David VAN REYBROUCK, Jean-Louis WILKIN en Arnaud ZACHARIE.

Tot slot wensen we ook de Koning Boudewijnstichting en haar hele team hartelijk te danken voor de kostbare steun en het vertrouwen in ons project.

VOORWOORD : WAAROM HET OPNIEUW OVER BELGISCH-CONGOLESE BETREKKINGEN HEBBEN?

Een aantal jonge Belgen die het debat over de grote maatschappelijke uitdagingen willen voeren, richtten in april 2013 in Brussel de Vrijdaggroep op. Tegelijk ontstond in Kinshasa de denktank Génération Congo rond enkele jonge Congolezen die een bijdrage aan de ontwikkeling van hun land willen leveren door na te denken over middelen en manieren om er een groeiland van te maken. Twee groepen jongeren die elk vanuit hun maatschappelijk engagement de wens hebben om over de strategische uitdagingen in onze twee landen van gedachten te wisselen, en enkele vriendschapsbanden: meer was er niet nodig om het idee voor dit rapport te laten rijpen.

En toch hebben wij en onze gesprekspartners ons tijdens dit hele traject, dat meer dan een jaar in beslag nam, ontelbare keren deze vraag gesteld: waarom zouden we het opnieuw over Belgisch-Congolese betrekkingen hebben? Waarom voelen wij Belgen altijd de behoefte om over Congo te praten? Waarom kunnen jullie, Congolezen, België niet gewoon vergeten en jullie aandacht richten op de opkomende mogelijkheden en Zuid-Zuid-partnerschappen?

De vraag is legitiem als we de balans opmaken van bijna 150 jaar wederzijdse betrekkingen. Hebben we met het afsluiten van het koloniale tijdperk ook de oude mentaliteit en de relatie van évolués en évoluants achter ons gelaten? Hebben de tientallen programma's

voor ontwikkelingssamenwerking het dagelijks leven van de Congolezen echt kunnen verbeteren? Heeft de Belgische diplomatieke invloed op de Congolese kwestie 20 jaar oorlog in het oosten van de Democratische Republiek Congo kunnen voorkomen? Heeft de Democratische Republiek Congo haar voordeel kunnen doen met de historische Belgische economische aanwezigheid om haar infrastructuur en industrie uit te bouwen? We moeten vaststellen dat het antwoord op deze vragen grotendeels negatief is. Valt er dan nog wat te verwachten van de Belgisch-Congolese betrekkingen?

We zijn ervan overtuigd dat het inderdaad belangrijk kan zijn dat twee groepen van jonge Belgen en Congolezen samen een visie uitwerken op de toekomst van de Belgisch-Congolese betrekkingen, en wel om drie redenen. Allereerst is het een gelegenheid om via de jonge generaties een geobjectiveerde en complexloze relatie op te bouwen. Ten tweede geloven we in de mogelijkheid om win-winrelaties te ontwikkelen die gebaseerd zijn op een afstemming van de strategische belangen van België en Congo. Ten derde menen we dat het nog niet te laat is om voort te bouwen op de wederzijdse kennis van beide landen die een bijzondere troef vormt in de betrekkingen tussen Belgen en Congolezen.

1. Via de jonge generaties een geobjectiveerde en complexloze relatie opbouwen

De betrekkingen tussen België en Congo (RDC), en tussen beide volkeren, zijn complex. Zij zijn het resultaat van een zwaar koloniaal en postkoloniaal verleden dat Belgen en Congolezen verbonden heeft, in goede en kwade dagen. Vaak zijn ze doordrenkt van sterke en zeer uiteenlopende emoties: nostalgie, erkenning, woede, rancune, vriendschap, hoop, schuldgevoel, enz.

Zo is het frappant dat velen van onze gesprekspartners die zeer nauw bij de Belgisch-Congolese betrekkingen betrokken zijn, ons bevestigen dat het paternalisme nog steeds sterk aanwezig is. Ook nu de perceptie evolueert en velen menen dat de vijftigste verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid een belangrijk keerpunt vormde, wacht er naar onze mening nog een grote uitdaging: is het mogelijk om een geobjectiveerde relatie te ontwikkelen indien de Belg zichzelf blijft beschouwen – en beschouwd blijft worden – als de ‘noko’ (oompje) van de Congolees? Dit mag dan als een sympathiek koosnaampje klinken, het voedt wel het onderliggende paternalistische gevoel.

Het is een context die de jonge generaties niet onbekend is, maar die we achter ons moeten laten. Door op de jonge generaties te vertrouwen, kunnen we dus een geobjectiveerde en complexloze relatie uitbouwen. Een volwassen relatie als het ware. De dertigers van vandaag zijn verscheidene generaties verwijderd van de koloniale tijd. Deze jonge generaties, die met de ontwikkeling van het internet en de mobiele telefonie opgroeiden, zijn vandaag de dag via dezelfde wereldwijde sociale netwerken verbonden. In Afrika krijgen deze jonge mensen de boodschap te horen dat Afrika het continent van de 21e eeuw wordt en dat zij een rol van belang zullen gaan spelen. In het Westen hebben we de jongeren van Generatie Y¹: ze zijn bereid en stellen de wereld waarin we leven in vraag, wat hen burgerzin en wereldbewustzijn heeft bijgebracht en hen vastbesloten maakt om de wereld ook te veranderen.

Zonder verder vooruit te willen lopen op het debat over de sociologische kenmerken van de jonge westerse en Afrikaanse generaties, maar uitgaande van onze eigen ervaringen en wetend in welke realiteit talloze jongeren in Congo moeten zien te overleven, lijkt het ons duidelijk dat er bij de jonge generaties voldoende animo is om nieuwe, geobjectiveerde en complexloze relatievormen te ontwikkelen.

Veelzeggend in dit verband is het verhaal van een jonge Belgische ondernemer die in Congo actief is. Wanneer een Congolees hem als ‘noko’ (oompje) aanspreekt, zegt hij dat hij liever ‘ndeko’ (broer of neef) wordt genoemd. Misschien is dit een goede manier om eindelijk als gelijken tegenover elkaar te staan, zonder de historische en affectieve banden uit het oog te verliezen?

2. Win-winrelaties ontwikkelen die op een afstemming van de strategische belangen van beide landen gebaseerd zijn

Gezonde en duurzame betrekkingen tussen België en Congo, tussen Belgen en Congolezen, zijn slechts mogelijk indien zij gebaseerd zijn op een afstemming van de belangen van beide partijen (staten, organisaties of individuen). We zijn overtuigd van de noodzaak om een heuse strategische visie te ontwikkelen – ontdaan van alle emoties – op de relatie tussen onze beide landen: wat willen we samen opbouwen? Hoe kan dit aan de verwachtingen van Belgen en Congolezen tegemoetkomen? De antwoorden op deze vragen moeten ons in staat stellen om betrekkingen te ontwikkelen die beide partijen ten goede komen.

Daarvoor moeten we uiteraard eerst de strategische uitdagingen kennen waarmee elk van de partijen wordt geconfronteerd. Pas daarna kunnen we onderzoeken op welke manier hun belangen op elkaar kunnen worden afgestemd. Zowel individuen als organisaties die een bilaterale relatie aangaan, volgen deze logica die ook op het niveau van staten geldt. We zijn dus absoluut voorstander van het idee om de voornaamste strategische uitdagingen te identificeren waarmee respectievelijk België en Congo af te rekenen hebben. Verder in dit rapport bespreken we een aantal mogelijkheden die we op diplomatiek, economisch, cultureel en menselijk vlak identificeerden om de belangen van beide landen op elkaar af te stemmen.

België wordt geconfronteerd met belangrijke strategische politiek-economische problemen die in het eerste rapport van de Vrijdaggroep aan bod kwamen.² Het feit dat de geostrategische wereldorde in vraag wordt gesteld nu de macht in de richting van de ontluikende economieën verschuift, veroorzaakt politieke en economische onzekerheid en ongerustheid over de veiligheidssituatie. De Belgische economie, die sterk afhankelijk is van de internationale handel en de Europese eenmaking – en een eventuele deglobalisering dus sterk aanvoelt –, is op zoek naar nieuwe groeihefbomen die onontbeerlijk zijn om de continuïteit van de Belgische bedrijven te verzekeren en de Belgische staat te blijven financieren (sociale zekerheid, onderwijs, infrastructuur, enz.). De zwakke groei van de Europese economie, een cruciale factor

voor de Belgische economie, vormt een belangrijke uitdaging aangezien het economisch weefsel in België voornamelijk uit kleine en middelgrote ondernemingen bestaat. Deze zien zich genoodzaakt om in andere, verder gelegen regio's op zoek te gaan naar groei. Afgezien van de economische groei zijn er nog meer probleemgebieden: de werkloosheid (in het bijzonder het gebrek aan jobs in de industrie), de competitiviteit, de institutionele stabiliteit, onderwijs, innovatie, enz.

Congo heeft eveneens af te rekenen met grote problemen. De veiligheidssituatie, die nog steeds door gewapende milities wordt verstoord, moet op duurzame wijze worden gestabiliseerd, de democratische verworvenheden blijven fragiel en het traject dat naar meer economische en sociale ontwikkeling moet leiden, moet nog verder worden bijgestuurd.³ Congo moet meer in het bijzonder zien te ontkomen aan de 'vloek van de natuurlijke hulpbronnen'⁴ waardoor zoveel begerige blikken op het land gericht zijn. Het moet ervoor zorgen dat het gigantische (en eeuwige) potentieel van zijn natuurlijke hulpbronnen wordt omgezet in tastbare voordelen voor zijn bevolking in de vorm van onderwijs, gezondheidszorg en infrastructuur. De totstandkoming van een duurzame vrede, de consolidering van de democratie en de uitbouw van een economische planning zijn ongetwijfeld de voornaamste uitdagingen die bepalend zullen zijn voor de toekomst van het land op vrij korte termijn. Met een grondgebied van 2,3 miljoen km², een bevolking van 70 miljoen inwoners, immense natuurlijke rijkdommen en 9 Afrikaanse buurlanden zou de Democratische Republiek Congo met recht en rede de titel van het 'kloppend hart' van Afrika kunnen opeisen.

We stellen vast dat zowel België als Congo voor grote en heel eigen uitdagingen staan. De Belgisch-Congolese betrekkingen kunnen geenszins de ambitie koesteren dat ze een uniek en magisch antwoord bieden op al deze problemen. Toch lijkt een belangenafstemming ons een vanzelfsprekende stap van waaruit kan worden vertrokken om de Belgisch-Congolese betrekkingen opnieuw uit te vinden op een objectieve en pragmatische manier.

3. Voortbouwen op de wederzijdse kennis van beide landen ... nu het nog kan

De gemeenschappelijke geschiedenis van België en Congo

heeft ontegensprekelijk gezorgd voor een grote wederzijdse kennis in beide landen omtrent elkaars situatie. In bepaalde gevallen werd deze kennis geformaliseerd, zoals bijvoorbeeld in de wetenschappelijke of journalistieke literatuur, of in de talloze collecties en publicaties van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren. Heel vaak gaat het om zeer informele kennis die voortvloeit uit de ervaringen en verhalen van de duizenden Belgen die in Congo woonden of nog wonen, en van de duizenden Congolezen die in België woonden of wonen.

Deze gemeenschappelijke kennis brokkelt echter geleidelijk af naarmate de as België-Congo verzwakt (we komen hier verder uitgebreid op terug). Het aantal Belgen dat in Congo woont, is sterk afgenomen. België is voor Congolezen die willen studeren of reizen, niet langer de voornaamste toegangspoort. De economische uitwisselingsactiviteiten en de Belgische investeringen in Congo worden zeldzaam. Nieuwe partners – met Zuid-Afrika en China op kop – spelen op diplomatiek en economisch vlak de voornaamste rol met betrekking tot Congo.

Ondanks de achteruitgang blijft de wederzijdse kennis ons inziens een zeer bijzonder element binnen de Belgisch-Congolese relatie, wanneer we deze vergelijken met andere bilaterale betrekkingen die België en Congo onderhouden. Welk ander westers land dan België kan prat gaan op een dergelijke kennis over en belangstelling voor Congo? En omgekeerd: welk ander Afrikaans land kent België zo goed en heeft er zo'n duidelijke banden mee? Het lijkt ons dan ook essentieel om, nu het nog kan, op dit erfgoed voort te bouwen en het ten dienst te stellen van de ontwikkeling van modernere en complexere Belgisch-Congolese bilaterale betrekkingen.

Vanuit deze overtuiging groeide dus bij onze beide groepen van jonge Belgen en Congolezen de belangstelling om samen een visie op de toekomst van de Belgisch-Congolese betrekkingen te ontwikkelen. Dit rapport is hiervan de neerslag. Het is het resultaat van talloze uitwisselingen tussen leden van de Vrijdaggroep en Génération Congo, en de inbreng van heel wat gesprekspartners die actief betrokken zijn bij diverse aspecten van de Belgisch-Congolese betrekkingen. Diplomaten, ondernemers, politici, artiesten, coöperanten, leraars, vorsers, journalisten en burgers hebben bijgedragen tot de denkoefening die tot dit rapport heeft geleid. Wij willen hen hiervoor van harte danken.

SAMENVATTING

Vanuit de overtuiging dat het mogelijk is om een andere Belgisch-Congolese relatie op te bouwen – op basis van objectieve criteria, ontdaan van alle complexen en afgestemd op de strategische belangen van beide landen –, focusten we in onze analyse op vier facetten van de Belgisch-Congolese betrekkingen: de diplomatieke en gouvernementele betrekkingen, de economische betrekkingen, de culturele uitwisselingen en de menselijke relaties.

Voor elk van deze facetten willen we eerst de bestaande toestand schetsen, waarna we een reeks aanbevelingen formuleren om de Belgisch-Congolese betrekkingen opnieuw uit te vinden.

KRIJTLIJNEN VAN DE BELGISCH-CONGOLESE BETREKKINGEN

1. Diplomatieke betrekkingen: gunstige context voor de uitbouw van een strategisch partnerschap

Sedert de Congolese onafhankelijkheid in 1960 zijn de diplomatieke betrekkingen tussen België en Congo voortdurend op en af gegaan. De jongste jaren bekoelden de betrekkingen tussen beide landen sterk na de druk besproken uitlatingen van het hoofd van de Belgische diplomatie, Karel De Gucht, in 2008. Hij had het over 'het beleid van het land door de Congolese elites en het morele recht van België

om toe te zien op de wijze waarop het geld van de ontwikkelingssamenwerking wordt besteed'. Deze uitspraken leidden er zelfs toe dat Kinshasa zijn ambassadeur uit Brussel terugriep.

Al gauw na deze hele episode bleek er zowel aan Belgische als aan Congolese zijde voldoende bereidheid te bestaan om de betrekkingen te normaliseren, met het doel in de toekomst 'volwassen' en 'evenwichtige' betrekkingen te onderhouden. Met de nodige diplomatie konden de betrekkingen tegen juni 2010 in zoverre worden verbeterd dat naar aanleiding van de festiviteiten voor de 50e verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid in een ontspannen sfeer een koninklijk bezoek kon worden georganiseerd. Ondanks de kritiek van België op de organisatie van de verkiezingen in 2011 zitten de diplomatieke betrekkingen nog steeds in een positieve spiraal. België toont zich bereid om in Kinshasa te blijven meespelen nu daar nieuwe grootmachten op het toneel verschijnen (met China en Zuid-Afrika op kop), wat met name blijkt uit de bouw van een nieuwe ambassade. Het lijkt zijn diplomatieke inspanningen te focussen op het militaire domein (opleiding van bataljons die deelnamen aan de operaties tegen de M23-rebellen) en op economisch vlak (benoeming van economische adviseurs, Marshall-plan).

Een blik op de recente evolutie van de Belgisch-Congolese diplomatieke betrekkingen leidt ons tot drie vaststellingen:

- Wederzijds belang om sterke bilaterale betrekkingen te behouden: voor Congo is het zaak om te profiteren van de Belgische belangstelling

voor de Congolese kwestie en van de prominente positie die België in de internationale cenakels inneemt; België heeft er dan weer baat bij om één van de voornaamste hefboomen van zijn diplomatieke uitstraling te versterken en hiervan de vruchten te plukken.

- Belangrijke rol van de militaire samenwerking voor het nieuwe elan van de bilaterale betrekkingen: het militair partnerschapsprogramma (MPP), dat voor de opleiding van drie FARDC-bataljons zorgde (waarvan er één deelnam aan de gevechten die de overwinning tegen de M23-rebellen bezegelden) evenals voor de renovatie van hun legerkampen, is naar onze mening een geslaagd voorbeeld van de 3D-benadering (Defense, Diplomacy, Development) die gedurende lange tijd zogenaamd werd toegepast maar zonder reëel resultaat bleef.
- Diplomatieke betrekkingen die onder een gebrek aan strategische visie lijden: de drie voornaamste werkdomeinen van de Belgisch-Congolese bilaterale relatie – ontwikkelingsamenwerking, economische diplomatie en militaire samenwerking – moeten op een meer geïntegreerde en globalere visie kunnen steunen.

Het feit dat Congo zich in zijn zoektocht naar groei op een keerpunt bevindt, het wederzijdse belang van België en Congo bij sterke betrekkingen en de recente verbetering van de diplomatieke betrekkingen scheppen naar onze mening een gunstig kader voor de totstandkoming van een strategisch partnerschap tussen beide landen. Voor Congo is het in die zin erg belangrijk dat het zich ervan kan vergewissen dat deze strategische betrekkingen met België zijn ambitie kunnen ondersteunen om in de regio een eersterangs rol te spelen en om daarbij zijn partners te kiezen in functie van zijn eigen uitdagingen en specifieke doelstellingen.

2. Weer op te bouwen Belgisch-Congolese economische betrekkingen

België en Congo zijn op dit ogenblik twee erg verschillende economieën. De uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd, zijn eveneens erg verschillend. Nu Belgische ondernemingen echter op zoek zijn

naar nieuwe groeihefbomen terwijl de economische ontwikkeling van Congo solide partnerschappen vereist, zijn wij ervan overtuigd dat een economische win-winrelatie tot de mogelijkheden behoort.

België, dat lijdt onder de crisis die in 2008 begon, heeft op het vlak van groei uiteindelijk beter weerstand geboden dan de meeste andere landen uit de eurozone. Toch blijven de problemen groot, en vooral dan wanneer het gaat om groei, competitiviteit, werkgelegenheid en institutionele stabilisering.

Congo worstelt al veel te lang met conflicten en een embryonaal bestuur waardoor voor het land kostbare jaren verloren zijn gegaan. Er lijkt nu echter een positieve dynamiek op gang te zijn gekomen. Terwijl de strijd tegen de rebellengroepen wordt opgedreven, gaan de macro-economische indicatoren erop vooruit, en meer in het bijzonder de groei van het BBP (ondersteund door de sterke vraag naar grondstoffen in de groeilanden). Die groei bedraagt sinds 2007 gemiddeld 6% en steeg in 2013 tot 8,2%. Er werden ook structurele hervormingen doorgevoerd (invoering van btw, betaling van ambtenaren via bankoverschrijving, invoering van het OHADA-zakenrecht, enz.). Toch blijven er nog vele uitdagingen waaraan Congo het hoofd moet bieden en die bepalend zullen zijn voor de economische heropstanding van het land. Het moet daarom gebruik kunnen maken van een positieve spiraal met banengroei in de formele economie, stijgende inkomens voor de bevolking en toenemende belastinginkomsten die in nieuwe activiteitensectoren kunnen worden geïnvesteerd en de afhankelijkheid van hulp en grondstoffen kunnen verminderen.

De economische uitwisseling tussen België en Congo is sinds 1960 flink achteruitgegaan. Er zijn nog slechts enkelen van de historische Belgische actoren in Congo aanwezig, maar daar staat tegenover dat er ook nieuwe spelers op het terrein verschenen zijn, zowel aan Belgische zijde in Congo als aan Congolese zijde in België.

We konden op dit vlak drie belangrijke krachtlijnen identificeren voor het heropbouwen van de economische betrekkingen:

- Samen een sectorale benadering definiëren voor de oprichting van gemeenschappelijke ondernemingen, uitgaand van de expertisesectoren van de Belgische

economie en de behoeften van de Congolese economie;

- De Congolese diaspora in België bij de ontwikkeling van Congo betrekken door competenties en investeringsmiddelen te mobiliseren;
- Samenwerken met het oog op de totstandkoming van een kapitaalmarkt in Congo aangezien de toegang tot financiering een kritieke factor is in dit land, terwijl België door zijn technische expertise (bv. Euronext Group), de aanwezigheid van historische economische actoren en de kennis van het Congolese economische potentieel uitstekend geplaatst is om binnen een dergelijk project als partner van Congo op te treden.

3. Culturele uitwisseling: belangrijke hefboom om de Belgisch-Congolese betrekkingen te versterken

Cultuur speelt een fundamentele rol in elke samenleving en is essentieel voor de ontwikkeling ervan. Zij vormt een tegenmacht die onze samenleving in vraag stelt, mensen aan het dromen zet en hen verenigt door bij te dragen tot het definiëren van hun identiteit. Wanneer deze functies van cultuur op de betrekkingen tussen volkeren kunnen worden toegepast, wordt cultuur een bron van uitwisseling, openheid, begrip en wederzijds respect. Cultuur stelt mensen in staat om een gemeenschappelijke identiteit te ontwikkelen.

Hoewel de bilaterale betrekkingen tussen staten in vele gevallen een zuiver economische, diplomatieke of zelfs militaire en veiligheidsgerelateerde basis hebben, kunnen we ons dit moeilijk voorstellen in het geval van de Belgisch-Congolese relatie. Op die manier zouden we onze bilaterale relatie ontdoen van één van haar belangrijkste en meest karakteristieke elementen. De Belgische en Congolese cultuursectoren worstelen weliswaar met aanzienlijke uitdagingen (financiering, onafhankelijkheid, mobilisatie van publieksgroepen, internationale uitstraling, ...), maar we zijn van oordeel dat culturele uitwisselingen kunnen helpen om hieraan het hoofd te bieden. We stellen namelijk vast dat een aantal initiatieven die in Congo, België of elders tot de creatie of verspreiding van kunst aanzetten, mooie resultaten hebben opgeleverd op het vlak van culturele uitwisseling. Deze vormen een

kenmerkend element van de Belgisch-Congolese bilaterale relatie. Zowel voor België als voor Congo is een dergelijke intense uitwisseling met een ander land niet zo'n courant gegeven. Door deze te consolideren kunnen we de Belgische en Congolese artistieke en culturele sector versterken in hun rol als droomfabriek die tegen de stroom ingaat, de samenleving in vraag stelt en mensen verenigt.

4. Menselijke uitwisseling: de basis van de Belgisch-Congolese relatie

Menselijke uitwisseling – zowel via migratiestromen (mensen die reizen) als via de diaspora (mensen die blijven) – blijft de basis van de Belgisch-Congolese betrekkingen waarop andere vormen van uitwisseling (diplomatiek, economisch, cultureel, ...) voortbouwen.

De aanwezigheid van Belgen in Congo is sedert de onafhankelijkheid sterk afgenomen, maar Congo blijft één van de drie belangrijkste bestemmingen voor Belgen in Afrika (samen met Zuid-Afrika en Marokko). Het gaat daarbij voornamelijk om economische migratie vanuit het verlangen om meer kansen te kunnen grijpen.

Daar staat tegenover dat de Congolese aanwezigheid in België sedert de onafhankelijkheid van Congo onophoudelijk is toegenomen. De eerste immigratiegolf bestond uit studenten, in de tijd toen het moederland een Congolese elite probeerde te vormen. Na de onafhankelijkheid volgde een tweede migratiegolf: dit keer waren het de welgestelden, werknemers van overheidsdiensten, zakenlui, toeristen, avonturiers en mensen op zoek naar een beter leven die naar België kwamen. Vanaf de jaren 90 dwongen de verarming en de mislukking van het Mobutu-regime heel wat Congolezen om te opteren voor een economische en politieke ballingschap. In de ogen van de Congolezen die in hun land bleven, waren deze Belgicains (mensen van Congolese origine die zich in België vestigden) welgesteld. Nochtans ondervonden de eerste migranten heel wat problemen om zich te integreren en bestaat er ook nu nog een belangrijk glazen plafond voor de tweede generatie, al wist die zich beter te integreren. Ondanks deze realiteit wordt een Congolees in België altijd overstelpt met financiële vragen vanuit zijn thuisland.

18

AANBEVELINGEN OM DE BELGISCH-CONGOLESE BETREKKINGEN OPNIEUW UIT TE VINDEN

1. De diplomatieke betrekkingen versterken op basis van een strategisch partnerschap

- A1.** Een informele diplomatieke coördinatiegroep opzetten ('BC8') met technische omkadering om gemeenschappelijke strategische doelstellingen op te stellen en te evalueren;
- A2.** Bij de jonge Belgische en Congolese politieke klasse belangstelling wekken voor de relatie tussen beide landen via regelmatige ontmoetingen tussen jonge Belgische en Congolese parlementairen;
- A3.** Meer financiële middelen ter beschikking stellen van projecten voor ontwikkelingssamenwerking die aan de strategische doelstellingen van de twee landen tegemoetkomen;
- A4.** De militaire samenwerking frequenter gebruiken als hefboom voor acties rond sociale en economische ontwikkeling, voortbouwend op het succes van de 3D-aanpak die recent werd toegepast.

2. De Belgisch-Congolese economische uitwisseling rond gemeenschappelijke belangen een nieuwe dynamiek geven

- A5.** Meer mogelijkheden creëren voor uitwisseling tussen Belgische en Congolese ondernemers;
- A6.** Een bijstands- en begeleidingsbureau oprichten voor Belgische en Congolese ondernemers die willen samenwerken;
- A7.** Prioritaire sectoren voor economische samenwerking identificeren om oproepen aan bedrijven voor Belgisch-Congolese samenwerkingsprojecten te lanceren;
- A8.** Samenwerken om een gunstiger zakenklimaat te creëren door met name expertise inzake juridische aangelegenheden of het aantrekken van investeerders ter beschikking te stellen van de Congolese staat;

A9. Samenwerken om innoverende financieringskanalen te ontwikkelen in Congo, en meer in het bijzonder een kapitaalmarkt, de mobilisatie van de spaartegoeden van de Congolese diaspora en een financieringsfonds voor kmo's.

3. De culturele uitwisseling versterken als onderscheidend element van de Belgisch-Congolese relatie

- A10.** Op het vlak van kunst de contacten tussen Westerse en Afrikaanse, Belgische en Congolese artiesten versterken, zodat zij elkaars creatieve potentieel kunnen voeden;
- A11.** Op het vlak van artistieke verspreiding de programmatie ondersteunen van Belgische en Congolese artiesten in Congo, in België en op de internationale scène in het algemeen;
- A12.** Congo ondersteunen in zijn ambitie om zijn internationale culturele uitstraling in Afrika en daarbuiten te vergroten door een muziek- of filmindustrie uit te bouwen;
- A13.** De ontwikkeling van een markt voor Afrikaanse en meer in het bijzonder Congolese kunst promoten, gebruik makend van de gezaghebbende positie die België wereldwijd heeft verworven op het vlak van hedendaagse kunst.

4. De menselijke relaties versterken door de Belgisch-Congolese gemeenschappelijke ruimte te herstructureren

- A14.** Het personenverkeer tussen België en Congo verbeteren door de barrières (procedures en visakosten) af te bouwen en de kosten van het luchtvervoer te beperken;
- A15.** Allerhande contacten tussen Belgen en Congolezen formaliseren (zustersteden, jongerenontmoetingen, uitwisseling tussen universiteiten, ...) en een instituut voor Belgisch-Congolese betrekkingen oprichten;
- A16.** De actieve en constructieve rol van de Congolese diaspora in de ontwikkeling van Congo versterken;
- A17.** Focussen op de ontwikkeling van menselijk kapitaal, universitaire samenwerking rond de ontwikkelingsbehoeften van Congo (energie, landbouw, infrastructuur) en de openstelling van Congo voor de wereld;
- A18.** Gebruik maken van nieuwe media en ontspanningsmogelijkheden, zoals twee reality tv-programma's: een Belgisch dat in Congo wordt uitgezonden en een Congolees dat in België wordt uitgezonden.

UITNODIGING TOT MENTALITEITSWIJZIGING EN ACTIE

Niet alleen zijn we ervan overtuigd dat een nieuwe Belgisch-Congolese relatie – vanuit een geobjectieerde win-winlogica – een haalbare kaart is, het moment lijkt ons ook bijzonder geschikt als we zien hoe verscheidene factoren net nu samenkomen: een aantal Afrikaanse landen is effectief bezig aan een economische opstanding die op het hele continent op enthousiasme wordt onthaald, Congo heeft een cruciale fase achter de rug in de stabilisering van het land nu de M23-rebellen de aftocht hebben geblazen, België blijft betrokken bij wat er in Congo gebeurt en de twee landen kunnen – voorlopig nog – profiteren van hun wederzijdse kennis die een belangrijk element in hun bilaterale relatie vormt. De huidige context lijkt ons dus gunstig voor sterkere Belgisch-Congolese betrekkingen die aan de uitdagingen van beide landen tegemoetkomen en de belangen van beide landen dienen.

Vanuit die overtuiging willen we met dit rapport een dubbele oproep doen. Allereerst willen we oproepen tot een mentaliteitswijziging. Daarbij moeten we ons laten inspireren door de jongere generaties en afstappen van de oude mentaliteit die nog al te vaak op een paternalistisch beeld (met *évolués* en *évoluants*) gebaseerd is. We moeten daarentegen evolueren naar een moderne visie waarbij elk van beide partijen aangeeft wat zij belangrijk vindt en op zoek gaat naar raakpunten met de ander. Daarnaast willen we ook oproepen tot actie. De vereiste belangenafstemming kan er slechts komen via concrete initiatieven, ongeacht op welk niveau.

Met dit rapport hebben we dus geen andere bedoeling dan aandacht vragen voor dit thema, het debat aanzwengelen en aanzetten tot nieuwe initiatieven. We zijn er met name van overtuigd dat de ambitie om de Belgisch-Congolese betrekkingen opnieuw uit te vinden, strategisch belangrijk is en een haalbare kaart vormt voor de nieuwe generaties in onze beide landen.

JUIN 1960
DEPENDANCE
DU CONGO

DIPLOMATIEKE EN GOUVERNEMENTELE BETREKKINGEN

1.1 HISTORISCH OVERZICHT VAN DE BELGISCH-CONGOLESE BETREKKINGEN

De diplomatieke betrekkingen tussen België en de Democratische Republiek Congo (RDC) zijn doordrenkt met emoties en gingen zeer vaak op en af. De last van het verleden en de gemeenschappelijke koloniale geschiedenis hebben een zware stempel gedrukt op het diplomatieke parcours dat vaak meer door irrationele overwegingen werd geïnspireerd dan door een rationele kijk op de betrekkingen tussen twee staten.

Sinds Congo onafhankelijk werd, kunnen we vijf fasen onderscheiden in de diplomatieke betrekkingen tussen Brussel en Kinshasa.

1.1.1 Periode 1960-1966: Belgische wens om de controle over de voormalige kolonie te behouden

In deze periode probeerde België zoveel mogelijk greep te houden op het binnenlands beleid van zijn voormalige kolonie. Via allerlei tussenpersonen mengde het zich zeer duidelijk in de aangelegenheden van het pas onafhankelijk geworden Congo. In die tijd stond achter elke hoge Congolese verantwoordelijke een 'Belgische adviseur'.⁵

De onlusten van juli 1960 en de tussenkomst van Belgische troepen leidden tot een eerste breuk in de diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen. Tegelijk leverde België technische en financiële steun die doorslaggevend was voor de onafhankelijkheid van Katanga. Door de gewijzigde houding van Brussel ten aanzien van de leefbaarheid van een onafhankelijk Katanga, konden de betrekkingen met Léopoldville naderhand weer worden hersteld. De samenwerking – met name op militair vlak – werd daarop weer intenser en België speelde een bepalende rol in de uitschakeling van allerhande onafhankelijkheidsbewegingen in verscheidene regio's en de beëindiging van de chaos die zij in de jaren 64-65 in het land teweegbrachten.

1.1.2 Periode 1966-1981: bevestiging van de Zairese soevereiniteit en vergelijk met Mobutu

Paradoxaal genoeg verloor België de controle over de Congolese aangelegenheden toen Joseph Désiré Mobutu (nochtans lange tijd door België geadoreerd) aan de macht kwam. De nationalisering van Union-Minière du Haut Katanga (het latere Gécamines) leidde tot een ernstige crisis tussen België en Congo. Mobutu gaf onverbloemd te kennen dat hij de Belgische 'voogdij' tot een absoluut minimum wilde beperken. De 'zairisering' van buitenlandse bedrijven, die in 1973 op gang kwam, verkrampten de betrekkingen tussen de twee landen zo mogelijk nog meer. In deze periode verloor België een groot deel van de economische bestuursposten die het tot dan toe bezette (de SEZ⁶, Les magasins bon marché⁷, enz.). Om geostrategische redenen en om de belangen te verdedigen die zij nog steeds had in de voormalige kolonie, besloot de volledige Belgische politieke klasse dat het regime van Mobutu maar beter kon worden 'ontzien'.

1.1.3 Periode 1981-1998: geleidelijke verwijdering en nieuwe politieke generaties

Ondanks het bezoek van eerste minister Wilfried Martens in 1981 die in het verarmende Zaïre verklaarde dat hij 'van het land, zijn bevolking en zijn leiders' hield, waren de jaren 80 het toneel van opeenvolgende diplomatieke crisissen. In Brussel stuitte de niet-betaling van de buitenlandse schuld door Zaïre op onbegrip terwijl Kinshasa de al te grote inschikkelijkheid tegenover de Zairese oppositie maar matig kon appreciëren. Het bezoek van koning Boudewijn naar aanleiding van de 25e verjaardag van de onafhankelijkheid in 1985 vormde een soort kortstondige opklaring in de diplomatieke betrekkingen waarin emotie nooit ver weg was, terwijl het steeds moeilijker werd om te onderscheiden welk van beide landen het andere eigenlijk het meest nodig had.

De emotionele escalatie bereikte ongetwijfeld een hoogtepunt in december 1988 toen een Zairese delegatie 'van hoog niveau' naar Brussel kwam om een publiek debat te voeren dat meer duidelijkheid moest scheppen omtrent de reële begunstigden van de Belgisch-Zairese coöperatie. Tijdens het

televisiedebat, dat rechtstreeks werd uitgezonden, verklaarde de Zairese delegatie aan vijf Belgische journalisten dat Zaïre met ingang van 1 januari 1989 verzaakte aan de Belgische technische coöperatie.

In de jaren 90 zette het distantiërings- en verwijderingsproces zich definitief door. In Zaïre moesten alle diplomatieke overwegingen – zelfs ten aanzien van het voormalige moederland – wijken voor de interne problemen van het Mobutu-regime om zichzelf in stand te houden nu het in een moeizame politieke transitie verzeild was geraakt. In België hechtte de nieuwe generatie van politici meer belang aan mensenrechten en de opbouw van interne capaciteit in Afrikaanse landen dan aan 'historische en bevoorrechte betrekkingen'. We onderstrepen ook dat de conclusies van de Senaatscommissie over Rwanda en de daaruit volgende beslissing van de regering om de militaire interventies van België in Centraal-Afrika stop te zetten, in hoge mate hebben bijgedragen tot de verdere distantiëring. Het is ook waarschijnlijk dat de expliciete terugtrekking van België onder de regeringen Dehaene te maken had met het feit dat de portefeuille Buitenlandse Zaken bij de Vlaamse socialisten zat. Zowel Vlamingen als socialisten bleken namelijk vaak minder te vinden voor een interventionistisch beleid van België in de voormalige koloniën.⁸

Tot slot droegen ook de machtswissel in Kinshasa in 1997 en de komst van een nieuwe Congolese politieke generatie bij tot de groeiende afstand tussen beide landen zodat de Belgisch-Congolese (Zaïrese) netwerken die onder het voorgaande regime waren opgebouwd, geleidelijk afbrokkelden.

1.1.4 Periode 1999-2008: defensie en multilateralisme als basis voor een nieuwe samenwerking

De onuitgegeven regeringscoalitie van liberalen, socialisten en groenen die na de federale verkiezingen van 1999 werd gevormd, leek een beslissende impact te hebben op de bereidheid van België om zich opnieuw te engageren in Congo. Om de geloofwaardigheid te herstellen die België in de regio van de Grote Meren verloren had, werkten Franstalige en Vlaamse liberalen – ondanks de onenigheid aan weerskanten van de taalgrens omtrent de Congolese kwestie –

samen aan een 'actiever' beleid van België in Congo.⁹ Er verschenen in deze periode in België verscheidene documenten in het kader van een 'strategie voor hernieuwde betrokkenheid' in Centraal-Afrika. Zo was één van de vijf hoofdstukken van de kaderwet inzake internationale samenwerking van 1999 gewijd aan het Afrika-beleid van België, terwijl een grotere betrokkenheid bij het vredesproces in de regio van de Grote Meren één van de 16 prioriteiten was die tijdens het Belgisch voorzitterschap van de Raad van Europa in 2001 op de agenda werden geplaatst.¹⁰

Tijdens de eerste helft van de jaren 2000 zorgden de veiligheidssituatie van Congo en de opdeling van het land er onvermijdelijk voor dat veiligheid en vredeshandhaving prioritaire samenwerkingsdomeinen werden. In samenspraak met de Congolese regering trad België in Congo gedurende deze periode voornamelijk op in een multilateraal kader, hoofdzakelijk via de Europese instellingen. Vaak handelde het ook op grond van resoluties van de VN-Veilighedsraad.¹¹ Deze multilaterale interventies waren voor België telkens een gelegenheid om gebruik te maken van zijn lange ervaring in Centraal-Afrika waarvoor zijn multilaterale partners nog steeds erkenning toonden. Zo leidde België bijvoorbeeld troepen uit Benin op die in 2003 binnen de Monuc-vredesmacht konden worden geïntegreerd, nam het in juni 2003 (vanuit Kampala) deel aan de militaire operatie van de EU in Bunia, leverde het in mei 2005 personeel (10) voor de EUSEC-missie en stelde het in april 2006 militaire vliegtuigen ter beschikking van de EUFOR.

In mei 2008 bekoelden de diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen weer fel na de druk besproken uitlatingen van het hoofd van de Belgische diplomatie, Karel De Gucht (Open Vld). Hij had het over '*het beleid van het land door de Congolese elites en het morele recht van België om toe te zien op de wijze waarop het geld van de ontwikkelingssamenwerking wordt besteed*'. Deze woorden gaven de veeleer gereserveerde houding weer van de toenmalige minister ten aanzien van de samenwerking met Congo, maar vertolkten waarschijnlijk ook het standpunt van een niet-onaanzienlijk deel van de Vlaamse publieke opinie. Het incident tastte duidelijk de positieve dynamiek van de bilaterale betrekkingen

aan waarover sinds 1999 op regeringsniveau een consensus bestond, zij het dat deze consensus voornamelijk door Franstaligen werd belichaamd (Louis Michel, André Flahaut, Armand De Decker).

Naar aanleiding van de verklaringen van De Gucht besloot de Congolese regering, die diep gekwetst was door wat zij als een inmenging in het beleid van een soevereine staat beschouwde, om haar ambassadeur in Brussel terug te roepen en haar consulaat in Antwerpen te sluiten. De Belgische vertegenwoordigingen in Lubumbashi en Bukavu werden eveneens gesloten.

We merken ook op dat België na de verkiezingen van juni 2007 een periode van institutionele instabiliteit doormaakte met twee lange formatieperiodes voor de vorming van een federale regering. Deze instabiliteit op het vlak van binnenlands beleid had ook een weerslag op het vermogen van België om zich op het internationale niveau te confirmeren als een geloofwaardige partner met visie en strategisch engagement. Dit had de facto een invloed op de betrekkingen met Congo.

1.1.5 Van 2009 tot nu: van stabilisering tot relance van een strategisch partnerschap?

Eind 2008 bleek er aan weerskanten weer bereidheid te bestaan om het laatste diplomatieke incident te begraven en de betrekkingen te normaliseren. Die moesten voortaan 'volwassen' en 'evenwichtig' zijn. De diplomatieke toenadering was in januari 2009 een feit door de snelle accreditatie van ambassadeur Dominique Struye de Swielande in Kinshasa en de publicatie van een gemeenschappelijke verklaring van de twee eerste ministers – Herman Van Rompuy en Adolphe Muzito – omtrent de bereidheid om tussen de twee landen 'een permanente, vrijmoedige, open en constructieve dialoog te voeren, met respect voor de democratische en legitieme instellingen van de twee staten.'¹²

Het bewijs voor de dooi in de betrekkingen is dat begin 2010 op amper drie maanden tijd drie (3) Belgische vice-eersteministers en één (1) Belgische minister hun opwachting maakten in Kinshasa:¹³

- Steven Vanackere (CD&V, VEM, Buitenlandse Zaken) in januari 2010;
- Laurette Onkelinx (PS, VEM, Volksgezondheid) in februari 2010;
- Joëlle Milquet (CDH, VEM, Arbeid) in maart 2010;
- Pieter De Crem (CD&V, Defensie) in maart 2010.

In juni 2010 was de sfeer dus in zoverre verbeterd dat het Belgische vorstenpaar de feestelijkheden naar aanleiding van de 50e verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid kon bijwonen. Nochtans bestaat bij een dergelijke herdenking altijd het risico dat oude wonden weer worden opengehaald.

In lijn met de houding van de Europese Unie toonde België zich zeer kritisch omtrent de organisatie van de verkiezingen van 2011. Het wijzigde echter zijn houding ten gronde niet omdat het elke grote confrontatie met Congo wenste te vermijden.

Sinds 2012 heeft België zijn engagement in Congo nog versterkt. Een niet mis te verstaan signaal in dit verband is de beslissing om een nieuwe ambassade te bouwen in Kinshasa. In augustus 2013 werd de eerste steen gelegd door Didier Reynders (MR), Belgisch minister van Buitenlandse Zaken, samen met de Congolese eerste minister Augustin Matata Ponyo Mapon. Dit project, dat 10 miljoen euro zal kosten, moet uiting geven aan 'het vertrouwen van België in de toekomst van Congo en de bereidheid van België om samen vooruit te gaan'. Jean-Pascal Labille (PS), Belgisch minister van Ontwikkelingssamenwerking, had het in oktober 2013 in de Senaatscommissie Buitenlandse Zaken over een 'Marshall-plan' voor Congo en verwees daarmee impliciet naar het

naoorlogse Europa als symbool voor de kansen die Congo momenteel geboden krijgt om de motor van de Afrikaanse regionale integratie te worden. Met de nieuwe ambassade en het idee omtrent een 'Marshall-plan' voor (Oost-)Congo geeft België op alle manieren te kennen dat het, ondanks zijn tanende invloed en afnemend economisch belang in vergelijking met de nieuwe grootmachten die zich aandienen (met China en Zuid-Afrika op kop), graag wil blijven meespelen in Kinshasa. Het lijkt te anticiperen op het feit dat het diplomatieke spel voortaan op het economische domein zal worden gespeeld. België wil Congo ook zijn duidelijke steun toezeggen bij de stabilisering van de vrede en de definitieve ontwapening van de milities die nog steeds actief zijn.

Congo voelt zich van zijn kant versterkt door de nederlaag van de M23-rebellen eind 2013. Hoewel het land kwetsbaar blijft nu er nog steeds milities actief zijn op zijn grondgebied, gaat het om een cruciale militaire overwinning die een belangrijk keerpunt voor Congo kan vormen. Het kan, als het hiertoe de bereidheid toont en de nodige middelen inzet, van deze diplomatieke machtspositie gebruik maken om zich te omringen met solide partners die het land bij zijn ontwikkeling kunnen begeleiden en om de lijnen uit te zetten voor een nieuwe regionale integratie.

Deze context zou een vruchtbare bodem kunnen vormen voor de ontwikkeling van een heus strategisch partnerschap tussen België en Congo. Beide landen zouden hun bilaterale betrekkingen hierdoor op een fundamenteel andere manier kunnen gaan benaderen. Bovendien kan deze gewijzigde situatie leiden tot een meer geïntegreerde visie op de verschillende samenwerkingsdomeinen (economisch, militair, inzake ontwikkeling, ...), een veelomvattendere benadering van de verschillende instellingen in de twee landen (federale staat, gemeenschappen, provincies, steden en gemeenten, ...), een institutionalisering van de bilaterale relatie (vriendschapsverdrag, coördinatiegroep, ...) en een grotere zichtbaarheid bij de multilaterale instanties (gezamenlijk gedragen dossiers, ...).

1.2 KERNBOODSCHAPPEN EN VOORNAAMSTE VASTSTELLINGEN

1.2.1 Wederzijds belang om sterke bilaterale betrekkingen te behouden

Na de jongste militaire successen in het oosten van het land bevindt Congo zich op een cruciaal moment in zijn geschiedenis waarbij de komende beslissingen op politiek en economisch vlak bepalend zullen zijn voor de toekomst van dit land op zoek naar groei.

Net als andere landen heeft Congo nood aan solide partners die het land bij zijn ontwikkeling kunnen begeleiden. Door de ontegensprekelijke historische betrekkingen en de lange ervaring waarover België in Congo beschikt, is België een vanzelfsprekende partner voor Congo. De algemeen erkende Belgische expertise wanneer het om Congo gaat, blijft één van de laatste hefbomen voor de diplomatieke uitstraling van België. De afstemming van de wederzijdse belangen lijkt ons dan ook een vanzelfsprekendheid. Enerzijds moet Congo baat kunnen hebben bij de belangstelling van België voor zijn oud-kolonie en het feit dat haast systematisch een beroep wordt gedaan op Belgische diplomaten wanneer de Congolese kwestie in de internationale cenakels ter sprake komt. Anderzijds kan België net dankzij de Congolese kwestie (en de problematiek in Centraal-Afrika meer in het algemeen) deelnemen aan deze cenakels waartoe het normaal gezien nooit toegang zou hebben gezien zijn relatief geringe gewicht binnen de internationale gemeenschap.

België blijft namelijk één van de voornaamste bilaterale partners van Congo. Zo komt de Belgische belangstelling voor Congo duidelijk tot uiting bij de verdeling van de officiële ontwikkelingshulp. De Democratische Republiek Congo is de voornaamste begunstigde van de Belgische officiële ontwikkelingshulp: het ontvangt 25% van het coöperatiebudget voor prioritaire landen. In 2009 bedroegen de uitgaven op federaal niveau (exclusief schuldkwijtschelding) 122,2 miljoen euro. In 2010 was dit

115,3 miljoen euro en in 2011 121 miljoen euro.¹⁴

De jongste jaren kon meermaals worden vastgesteld dat de internationale gemeenschap een beroep doet op de Belgische expertise. Dit was meer in het bijzonder het geval tussen 2007 en 2009 toen België werd aangewezen als niet-permanent lid van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. De Belgische vertegenwoordiging bij de Veiligheidsraad speelde bijvoorbeeld ook een prominente rol bij de opstelling van bepaalde passages van resolutie 1756 waarmee het mandaat van de Monuc (VN-missie in Congo) werd hernieuwd zonder vermindering van het aantal manschappen of beperking van de financiële middelen. In deze periode had België ook een belangrijke impact op andere dossiers in verband met Congo. Dit was eveneens het geval bij de hernieuwing van het sanctiestelsel, toen Belgische diplomaten het behoud van het wapenembargo bepleitten (ook al werd het uiteindelijk afgezwakt). Ook het voorstel om de verkrachting van vrouwen te weerhouden als mogelijk criterium voor het opleggen van individuele sancties, was afkomstig van België. Tot slot keurde de Veiligheidsraad wederom op voorstel van België een specifieke resolutie goed over de steun van de Monuc bij de organisatie van de lokale verkiezingen.¹⁵

1.2.2 Belangrijke bijdrage van de militaire samenwerking aan de verbetering van de bilaterale betrekkingen

Na de beslissing van de regering Dehaene om alle rechtstreekse militaire interventies in Centraal-Afrika stop te zetten naar aanleiding van de aanbevelingen van de Senaatscommissie voor Rwanda om geen Belgen meer te laten deelnemen aan de vredehandhavingsoperaties in de voormalige koloniën, was België verplicht om op het vlak van militaire samenwerking met Congo voor een multilaterale benadering te kiezen. Vanaf het einde van de jaren 1990 tot het begin van de jaren 2000 was België daardoor bij de veiligheidsproblematiek in Congo betrokken via de Europese instellingen en meer in het bijzonder bij monde van zijn Europese commissarissen die de veiligheidskwestie van Congo voortdurend op de buitenlandagenda van de Europese Unie plaatsten.¹⁵

Op dit ogenblik is één van de meest tastbare tekenen van de goede gouvernementele betrekkingen

tussen Congo en België ongetwijfeld de bilaterale militaire samenwerking. Deze werd vanaf 2003-2004 geleidelijk weer opgestart toen verscheidene lichten van Congolese officieren een opleiding volgden aan de Koninklijke Militaire School. De militaire samenwerking kreeg een heel nieuwe dimensie in april 2008 toen een Verdrag aangaande een Militair Partnerschapsprogramma (MPP) werd ondertekend. Dit werd in juni 2009 versterkt met een nieuw akkoord.¹⁷

De tastbare resultaten op het vlak van defensie, een uiterst gevoelig domein, droegen klaarblijkelijk bij tot de huidige goede betrekkingen tussen de twee staten. Sinds 2008 werden bijvoorbeeld drie bataljons van de Unités de Réaction Rapide van de FARDC (Congolese strijdkrachten) opgeleid door Belgische instructeurs: het 321e bataljon in Kindu (2008-2009), het 322e bataljon in Lokandu (2011-2012) en het 323e bataljon in Kindu (2013).

Na de opleiding was het 321e bataljon tijdens de presidents- en parlementsverkiezingen in november 2011 overigens eerst in Kinshasa gelegerd. Daarna vocht het eind 2009 en begin 2010 tegen de Enele-opstandelingen in de regio rond Dongo (Evenaarsprovincie). Het 322e commandobataljon nam in Noord-Kivu deel aan de gevechten tegen de rebellen van de *Mouvement du 23 mars (M23)* die begin november door de FARDC werden verslagen met de actieve hulp van de VN-blauwhelmen.

Ook opmerkelijk is dat deze nieuwe militaire samenwerking voor een aanzienlijke vernieuwing zorgt via ontwikkelingsprojecten die parallel met het opleidingswerk en in coördinatie met het Congolese leger worden uitgevoerd. In het kader van het MPP ondersteunt het Belgisch leger de renovatie van het legerkamp in Kindu (FAMIKI-project voor gezinnen van militairen in Kindu) en het kamp in Lokandu (FAMILO-project voor gezinnen van militairen in Lokandu). Beide kampen werden gerenoveerd met geld van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Voor de renovatie van de gebouwen werd een beroep gedaan op Congolese genietroepen die eerder door België werden opgeleid in Kananga.¹⁸ Volgens de voornaamste actoren die op het terrein bij deze projecten betrokken zijn, zijn de FAMIKI- en FAMILO-projecten een succes omdat de link tussen 'omkadering'

en 'kennisoverdracht' rechtstreeks voelbaar is. Deze projecten lijken dus eindelijk de eerste tastbare resultaten op te leveren van de 3D-benadering (Defence, Diplomacy & Development) die lange tijd werd toegepast zógezegd zonder concrete resultaten op te leveren. De 3D-aanpak verleent de betrokken projecten bovendien een belangrijke nationale en internationale zichtbaarheid.¹⁹

In een land als Congo, dat net uit een conflict komt, kan een militaire samenwerking naar onze mening de consolidatie van de bilaterale betrekkingen ten goede komen en loont het de moeite om de 3D-aanpak op grotere schaal uit te proberen. Dit vergt echter een meer strategische visie op de bilaterale betrekkingen die op dit ogenblik nog al te vaak ontbreekt.

1.2.3 Diplomatieke betrekkingen die onder een gebrek aan strategische visie lijden

De samenwerking tussen België en Congo verloopt voornamelijk op de volgende drie domeinen:

- A. Ontwikkelingssamenwerking;
- B. Economische diplomatie;
- C. Militaire samenwerking.

We zijn van mening dat de domeinen waarop de twee landen samenwerken, te sterk van elkaar gescheiden blijven. Er is volgens ons nood aan een veeleer strategische visie en een globalere benadering om de bilaterale betrekkingen op lange termijn te consolideren.

A. ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: dit was de afgelopen jaren een haast constant engagement aangezien Congo op dit vlak een prioriteit is voor België, terwijl Congo België duidelijk als één van zijn belangrijkste ontwikkelingspartners beschouwt. De projecten voor ontwikkelingssamenwerking missen soms echter zichtbaarheid en een deel van de budgetten wordt nooit besteed. Dit doet twee vragen rijzen: worden de juiste projecten gekozen en beschikken de doelgroepen over de vereiste absorptiecapaciteit? Bovendien worden de projecten voor ontwikkelingssamenwerking onvoldoende geïntegreerd binnen de initiatieven op het vlak van 'economische diplomatie'. Zij zouden deze uitstekend kunnen ondersteunen met extra zichtbaarheid en efficiëntie. Een aantal

economische ontwikkelingsaspecten zouden beter moeten worden geïntegreerd binnen de ontwikkelingssamenwerking. Zij vormen namelijk een belangrijke uitdaging, zowel voor Congo als voor België.

B. ECONOMISCHE DIPLOMATIE: de economische diplomatie kwam vanaf 2007 nadrukkelijker weer op gang. Op het niveau van de drie gewesten werden in beide landen tal van economische missies georganiseerd om Belgische en Congolese bedrijven met elkaar in contact te brengen. Op federaal niveau verwijzen we naar de recente benoeming van drie kanseliers voor economische diplomatie op de Belgische ambassade in Kinshasa. Toch moet gezegd dat deze initiatieven volledig los blijven staan van wat op het vlak van ontwikkelingssamenwerking of inzake militaire samenwerking wordt ondernomen. Dit zijn nochtans domeinen waarop de knowhow van Belgische ondernemingen bijzonder nuttig zou kunnen zijn voor Congolese ondernemingen in het kader van partnerschappen rond de geïdentificeerde projecten.

C. MILITAIRE SAMENWERKING: zoals we reeds vermeldde, heeft de militaire samenwerking in hoge mate bijgedragen tot de goede bilaterale betrekkingen op dit ogenblik. Dit samenwerkingsdomein blijft echter sterk geïsoleerd van de overheersende visie en acties op de twee andere belangrijke samenwerkingsdomeinen. In het kader van een inclusievere aanpak van de bilaterale betrekkingen zouden projecten als FAMIKI en FAMILLO niet langer een uitzondering mogen vormen, maar zouden ze daarentegen veralgemeend moeten worden. Zo zou de militaire samenwerking kunnen uitgroeien tot een echte hefboom voor de ontwikkelingssamenwerking en zelfs voor de economische diplomatie, indien er ontwikkelingsprojecten uit zouden voortvloeien die zich lenen tot het uitbouwen van partnerschappen tussen Belgische en Congolese ondernemingen.

We menen dat voor beide landen het ogenblik aangebroken is om hun bilaterale betrekkingen vanuit een meer strategisch oogpunt te bekijken en in een vrijmoedige, rechtstreekse en rationele verhouding tot elkaar. Beide landen moeten een kader scheppen voor een inclusievere dialoog waarin

alle samenwerkingsdomeinen op een coherente manier aan bod komen. In dit verband heeft Congo een belangrijke taak te vervullen: het moet ervoor zorgen dat het via deze dialoog en samenwerking zijn ambitie kan waarmaken om op het regionale toneel een eersterangsrol te spelen en om zelf zijn partners te kiezen in functie van zijn eigen uitdagingen en specifieke doelstellingen.

Daarom pleiten wij voor een nieuwe globale visie op de bilaterale betrekkingen, vertrekkend vanuit de totstandkoming van een strategisch partnerschap tussen België en Congo. Naar onze mening moet deze visie de volgende doelstellingen beogen:

- De initiatieven op het vlak van diplomatie, militaire samenwerking en ontwikkelingssamenwerking op een coherente manier op elkaar laten aansluiten;
- Ervoor zorgen dat de diplomatieke belangen op elkaar afgestemd blijven;
- Een gunstiger kader scheppen voor de economische samenwerking tussen Belgische en Congolese bedrijven;
- Van ontwikkelingssamenwerking een heuse hefboom maken voor de heropstanding van Congo.

1.3 AANBEVELINGEN: DE DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN VERSTERKEN OP BASIS VAN EEN ALGEMEEN STRATEGISCH PARTNERSCHAP

Het feit dat Congo zich in zijn zoektocht naar groei op een keerpunt bevindt, het wederzijdse belang van België en Congo om sterke betrekkingen te behouden en de recente verbetering van de diplomatieke betrekkingen scheppen volgens ons een gunstig kader voor de totstandkoming van een strategisch partnerschap tussen beide landen. We formuleren vier aanbevelingen in die zin.

(A1) EEN INFORMELE DIPLOMATIEKE COÖRDINATIEGROEP OPZETTEN ('BC8')

Gemeenschappelijke strategische doelstellingen kunnen niet worden verwezenlijkt zolang het ontbreekt aan een forum waarop de voornaamste actoren van de bilaterale relatie tussen de twee landen regelmatig met elkaar van gedachten kunnen wisselen. Het lijkt ons noodzakelijk om op ministerieel niveau een informele groep op te richten die de strategische doelstellingen kan bespreken en die de vorderingen regelmatig kan beoordelen.

We pleiten daarom voor de oprichting van een informele groep die eenmaal per jaar de ministers van de 2 landen zou bijeenbrengen die bevoegd zijn voor buitenlands beleid, ontwikkelingssamenwerking en defensie. Ook de twee ambassadeurs van beide landen zouden regelmatig bij deze gesprekken moeten worden betrokken.

Deze BC8-groep (België-Congo 8) zou de opdracht hebben om over de algemene coherentie van alle projecten inzake bilaterale partnerschappen te waken en ervoor te zorgen dat de bilaterale betrekkingen in overeenstemming met de gezamenlijk bepaalde strategische doelstellingen evolueren. De BC8-groep lijkt ons overigens ook de ideale plaats om gemeenschappelijke diplomatieke initiatieven uit te werken, zoals stellingnames ter voorbereiding van VN-resoluties of de afstemming van standpunten omtrent thema's die de wederzijdse belangen aangaan naar aanleiding van een Europees-Afrikaanse top.

We menen verder dat ook werk zou moeten worden gemaakt van een geïnstitutionaliseerde structuur voor de technische ondersteuning van deze ministeriële vergaderingen. De respectieve administraties zouden voor deze ondersteuning kunnen instaan door middel van bilaterale sector- en themavergaderingen. Hierop zouden ook sprekers van de verschillende institutionele niveaus van de twee landen kunnen worden uitgenodigd (gewesten, gemeenschappen, provincies, steden en gemeenten).

(A2) BIJ DE JONGE BELGISCHE EN CONGOLESE POLITIEKE KLASSE BELANGSTELLING WEKKEN VOOR DE RELATIE TUSSEN BEIDE LANDEN

Om de bilaterale betrekkingen op lange termijn te kunnen consolideren, moeten de jonge generaties van politici zich ook om de toekomst van deze betrekkingen bekommeren. De jonge politici van vandaag zullen

morgen namelijk verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de wederzijdse strategische doelstellingen.

Het is dus belangrijk dat de mannen en vrouwen van de huidige generatie politici in de twee landen elkaar leren kennen en nu de menselijke banden smeden die later belangrijk zullen zijn om een gedeelde visie op de bilaterale uitdagingen te laten doorleven.

Daarom zijn we van mening dat er eenmaal per jaar een ontmoeting tussen Belgische en Congolese parlementsleden jonger dan 45 jaar zou moeten worden georganiseerd. Deze jaarlijkse ontmoeting zou beurtelings in één van beide landen moeten worden gehouden (met gedecentraliseerde activiteiten in de gewesten of provincies) en zou de jonge parlementsleden de kans moeten bieden om nauwere contacten te leggen en onderwerpen die beide landen aanbelangen vanuit een nieuw perspectief te benaderen. Een dergelijke ontmoeting zou ook moeten leiden tot aanbevelingen voor de BC8-groep omtrent de verdere bilaterale samenwerking.

(A3) MEER FINANCIËLE MIDDELEN TER BESCHIKKING STELLEN VAN PROJECTEN OP HET VLAK VAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING DIE AAN DE STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN VAN DE TWEE LANDEN TEGEMOETKOMEN

Op dit ogenblik is de financiering van de ontwikkelingssamenwerking hoofdzakelijk gericht op projecten in het kader van de Congolese Strategie voor Groei en Armoedebestrijding. De afstemming op deze strategie is naar onze mening een absolute noodzaak en moet worden gehandhaafd.

Toch moet deze aanpak worden aangevuld met financieringen voor ontwikkelingsprojecten die uit de economische diplomatie voortvloeien. Deze vormt een strategische uitdaging voor beide landen. Om de bilaterale betrekkingen vanuit een ruimer perspectief te kunnen benaderen, zouden de fondsen voor ontwikkelingssamenwerking daarom meer moeten worden gebruikt voor de ondersteuning van partnerschappen tussen Belgische en Congolese bedrijven in het kader van geïdentificeerde ontwikkelingsprojecten en opleidingen.

Wanneer plannen voor de vestiging van Belgische bedrijven

in Congo bovendien systematisch aan de inplanting van opleidingscentra en de uitvoering van projecten rond maatschappelijk verantwoord ondernemen zouden worden gekoppeld, zou dit sterk bijdragen aan de totstandkoming van een meer strategische visie op de bilaterale betrekkingen.

(A4) DE MILITAIRE SAMENWERKING FREQUENTER GEBRUIKEN ALS HEFBOOM VOOR ACTIES ROND SOCIALE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Zoals we al vermeldden, heeft de bilaterale militaire samenwerking al enkele projecten met sociale impact opgeleverd. Deze sociale impact was slechts mogelijk door ontwikkelingssamenwerking bij de projecten te betrekken. We zijn van mening dat deze samenwerkingsfilosofie ten volle bijdraagt tot een meer strategische visie op de betrekkingen en dat zij de basis moet vormen voor de uitvoering van gelijkaardige en grootschaliger projecten. Zo zou de bouw en/of heropbouw van scholen en ziekenhuizen als aanvulling bij de samenwerking op militair vlak een substantiële sociale bijdrage kunnen leveren in de zones waar militaire interventies plaatsvinden.

Het zou ook een goede zaak zijn indien deze aanpak zou worden uitgebreid tot het aspect 'economische ontwikkeling'. Zo zou op economisch vlak moeten worden gedacht aan projecten voor de aanleg en/of heraanleg van wegen en bruggen in de zones waar militaire interventies plaatsvinden. De heropbouw van de infrastructuur (waarvoor een beroep moet worden gedaan op de competenties van de genietroepen) heeft altijd een aanzienlijke impact op het personen- en goederenverkeer.

Deze aanpak zou het dubbele voordeel hebben dat een bijdrage aan de lokale ontwikkeling wordt geleverd terwijl ook de economische diplomatie baat kan hebben bij dit soort projecten, indien zij de totstandkoming van partnerschappen tussen Belgische en Congolese ondernemingen in de hand werken.

De militaire samenwerking, die bij de relance van de bilaterale betrekkingen al een fundamentele rol heeft gespeeld, kan ontegensprekelijk als cement dienen voor de uitbouw van een nieuw soort strategisch partnerschap dat op een coherente en weloverwogen manier alle samenwerkingsdomeinen van beide landen bestrijkt.

ECONOMISCHE BETREKKINGEN

2

2.1

INLEIDING

België en Congo hebben twee totaal verschillende economieën. De uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd, verschillen ook erg. Nu de Belgische ondernemingen op zoek moeten naar nieuwe groeihefbomen terwijl de economische ontwikkeling van Congo door solide partners zal moeten worden ondersteund, zijn we er echter van overtuigd dat een economische win-winrelatie tot de mogelijkheden behoort.

Het spreekt voor zich dat Congo niet het enige Afrikaanse land is waartoe de Belgische bedrijven zich (zullen) richten. Omgekeerd is België zeker niet de enige (noch de belangrijkste) economische partner van de Congolezen in de hedendaagse geglobaliseerde wereld met wereldwijde concurrentie. Toch hebben Belgische ondernemers door een combinatie van historische affectieve banden en terreinkennis nog altijd een voetje voor in Congo. Dit zou hen ertoe moeten aanzetten om meer in het land te investeren. Dankzij de Belgische industriegroepen die in de Congolese economie actief zijn, beschikt Congo over een bevoorrechte toegang tot bepaalde technologieën. Hierdoor – maar ook door nog meer Belgische ondernemingen ertoe aan te zetten om naar Congo te komen – zou België zich kunnen opwerpen als één van de sterke strategische vectoren die de economische emancipatie en diversifiëring van Congo kunnen schragen.

Alvorens de voorstellen en aanbevelingen te overlopen om tot een economische win-winrelatie voor beide landen te komen, schetsen we kort een beeld van de toestand en de grote uitdagingen waarmee elke economie af te rekenen zal krijgen, en bekijken we hoe het met de economische uitwisseling tussen de twee landen gesteld is.

2.2

DE BELGISCHE ECONOMISCHE CONTEXT

2.2.1 Een door de crisis getroffen economie, zij het met innoverende en exportgerichte sectoren

Als we naar de groeicijfers kijken, heeft België de economische crisis van de voorbije jaren beter

doorstaan dan de meeste andere landen van de eurozone. Het werkgelegenheidsniveau bleef stabiel als gevolg van de maatregelen die in het kader van het competitiviteitspact werden genomen. De overheidsschuld is echter de hoogte in geschoten en zou dit jaar 101,7% bedragen.

De werkgelegenheid in de industrie blijft dalen, wat de tertiërisering van de Belgische economie nog versterkt. 2012 en 2013 waren pijnlijke jaren op het vlak van bedrijfssluitingen. Deze hadden in de drie gewesten een aanzienlijke impact op de werkgelegenheid. In februari 2014 had België nog een werkloosheid van 8,5% van de actieve bevolking (tegenover 11,9% voor de eurozone).

België heeft een open economie die performante exportcijfers kan voorleggen dankzij enkele innoverende industriële sectoren (agrovoedingsmiddelensector, farmaceutische en chemische sector, machinebouw, ...). De zwakke Europese groei, die weliswaar in stijgende lijn gaat, verplicht ondernemingen om zich te diversifiëren en buiten de Europese Unie op zoek te gaan naar groei. Dit vormt een grote uitdaging voor een economie die voornamelijk uit kleine en middelgrote ondernemingen met minder dan 50 werknemers bestaat. De Belgische handelsbalans vertoont een tekort dat in januari 2014 1,1 miljard euro bedroeg (tegenover 1,9 miljard in januari 2013)²⁰. Toch wordt meer dan de helft²¹ van de nationale rijkdom (BBP) door de binnenlandse vraag (consumptie) gegenereerd, zodat het land in crisistijden over een belangrijke 'buffer' beschikt.

2.2.2 De uitdagingen van België: de instellingen stabiliseren door weer aan te knopen met groei en werkgelegenheid

De Belgische economie krijgt in de komende jaren af te rekenen met grote uitdagingen. We noemen er slechts vier: weer aanknopen met de groei, de competitiviteit van de Belgische bedrijven verbeteren, de strijd aanbinden met de werkloosheid en het land stabiliseren na alle institutionele hervormingen.

Allereerst moet België weer een sterke groei zien te realiseren om het voortbestaan van zijn bedrijven te verzekeren, de staat en de sociale zekerheid te financieren (en meer in het bijzonder de wettelijke pensioenen te waarborgen) en nieuwe banen in de privésector te scheppen. We weten echter dat groei niet

per se een impact op de werkgelegenheid zal hebben. Het Federaal Planbureau verwacht op middellange termijn een groei van 1 à 1,5%, wat ook door andere instanties zoals het IMF wordt bevestigd.

In het huidige klimaat met een scherpe concurrentie en een vrij slappe Europese groei moeten de Belgische bedrijven hun competitiviteit permanent verbeteren, wat de verschillende regeringen voor een aanzienlijke uitdaging stelt. Zij moeten oplossingen zien te vinden om de loonkosten (verbonden aan het aanwerven van personeel) en de energiekosten te beperken.

Tot slot beschouwen alle politieke partijen de strijd tegen de werkloosheid als een prioritair aandachtspunt. Het land worstelt namelijk met een hoge werkloosheid, voornamelijk in Wallonië en Brussel. De regeringen moeten een oplossing zien te vinden voor deze problemen door nieuwe werkgelegenheidspolen te ontwikkelen in innoverende sectoren, maar ook in traditioneel sterke sectoren van de economie (horeca, bouw, handel) met banen voor minder hooggeschoolde arbeidskrachten.

Tot slot moet België diepgaande veranderingen doorvoeren als gevolg van de 6e staatshervorming. Die draagt belangrijke bevoegdheden over aan de deelstaten en voornamelijk aan de gewesten. Deze laatste moeten deze bevoegdheden snel uitvoeren, voornamelijk op het vlak van werkgelegenheid, in een budgettaire moeilijke context.

2.3 DE CONGOLESE ECONOMISCHE CONTEXT

2.3.1 Economie van een postconflictland op zoek naar investeringen

Congo komt van ver. Door vele jaren van conflicten en embryonaal bestuur ging veel kostbare tijd verloren. Het percentage van de bevolking dat in extreme armoede leeft (1,25 dollar per dag), blijft tot de hoogsteter wereld behoren. Toch lijkt er een positieve dynamiek op gang te komen.

De opgedreven strijd tegen de rebellengroepen in de provincies in het oosten en het zuiden van het land – met hernieuwd elan nu de M23-rebellen recent werden uitgeschakeld met de steun van de MONUSCO en de Afrikaanse interventiebrigade – is van cruciaal belang voor het herstel van het gezag in het land en dus ook van de stabiliteit die nodig is voor elke economische ontwikkeling.

De groei van de afgelopen jaren (zo'n 6% per jaar sinds 2007 en 8,2% in 2013²²) die ook in de meeste andere Afrikaanse landen merkbaar is en door de sterke vraag naar grondstoffen vanwege de groeiende landen ondersteund wordt, heeft heel wat positieve effecten en is onder meer een belangrijke factor van macro-economische stabiliteit (meer in het bijzonder de stabilisering van de inflatie en de wisselkoers). De Congolese groei is ook het resultaat van een geleidelijke verbetering van het zakenklimaat en de eerste structurele en institutionele hervormingen (herstructurering van de *Générale des Carrières et des Mines* – Gécamines, btw-invoering, betaling van ambtenarensalarissen via bankoverschrijving, merkbare stijging van het aantal schoolgaande kinderen, invoering van het OHADA-zakenrecht²³, ...).

Helaas gaat deze groei niet gepaard met het scheppen van banen in de formele economie en een toename van de belastinginkomsten (maximaal 3 miljard dollar) die de staat nodig heeft voor de zware investeringen (geraamd op 200 miljard dollar²⁴) die de sociaaleconomische infrastructuur van het land vereist.

Toch laten deze elementen ook doorschemeren dat er in de Democratische Republiek Congo een positieve en groeiende dynamiek op gang kan komen. Dit Congolese réveil biedt dan ook kansen aan de Congolezen en de economische partners van Congo.

2.3.2 Uitdagingen van Congo: voorwaarden scheppen voor economische wederopstanding

Er komt dus een positieve dynamiek op gang. Toch blijven er nog vele uitdagingen waaraan Congo het hoofd moet bieden en die bepalend zullen zijn voor de economische wederopstanding van het land. Het moet daarom gebruik kunnen maken van een positieve spiraal met banengroei in de formele economie, stijgende inkomens voor de bevolking en toenemende

belastinginkomsten die in nieuwe activiteitssectoren kunnen worden geïnvesteerd en de afhankelijkheid van hulp en grondstoffen kunnen verminderen.

Hieronder volgen enkele van de uitdagingen waarop Congo absoluut een antwoord dient te vinden:

- verbetering van het zakenklimaat, het gerechtelijk systeem en het bestuursstelsel;
- economische diversificatie, voornamelijk in sectoren buiten de winningsindustrie en met toegevoegde waarde;
- toegang tot financiering door de versterking van het financieel en bancaire systeem, verhoging van de directe buitenlandse investeringen en oprichting van een kapitaalmarkt;
- stimulering van start-ups;
- terugdringing van het infrastructuurtekort om goederen- en personenverkeer mogelijk te maken, de economische productiviteit te verhogen en regio's met economisch potentieel te ontsluiten (landbouw, mijnen, toerisme, ...);
- investeringen in human resources, zodat de economische ontwikkelingspolen over de vereiste competenties kunnen beschikken.

Afgezien van deze doelstellingen mag ook het stappenplan in het kader van de millenniumdoelstellingen niet uit het oog worden verloren.²⁵ Extreme armoede, honger en het gebrek aan toegang tot gezondheidszorg zijn stuk voor stuk uitdagingen die tot een duurzame ontwikkeling van het economische weefsel in Congo zullen bijdragen.

2.4 EVOLUTIE VAN DE ECONOMISCHE BETREKKINGEN TUSSEN BELGIË EN CONGO

2.4.1 Duidelijke achteruitgang van de uitwisseling sinds de onafhankelijkheid

De economische betrekkingen tussen Congo en België worden gekenmerkt door de verschillende fasen van de gemeenschappelijke geschiedenis van beide landen. Sinds de Congolese onafhankelijkheid zijn de handelsbetrekkingen met België gestaag achteruitgegaan. We moeten dus vaststellen dat het aan weerskanten ontbreekt aan een handelsbeleid dat, op basis van de economische sectoren die voor beide landen belangrijk zijn, een nieuw economisch ontwikkelingsmodel kan doen ontstaan en de groei van de twee economieën kan ondersteunen.

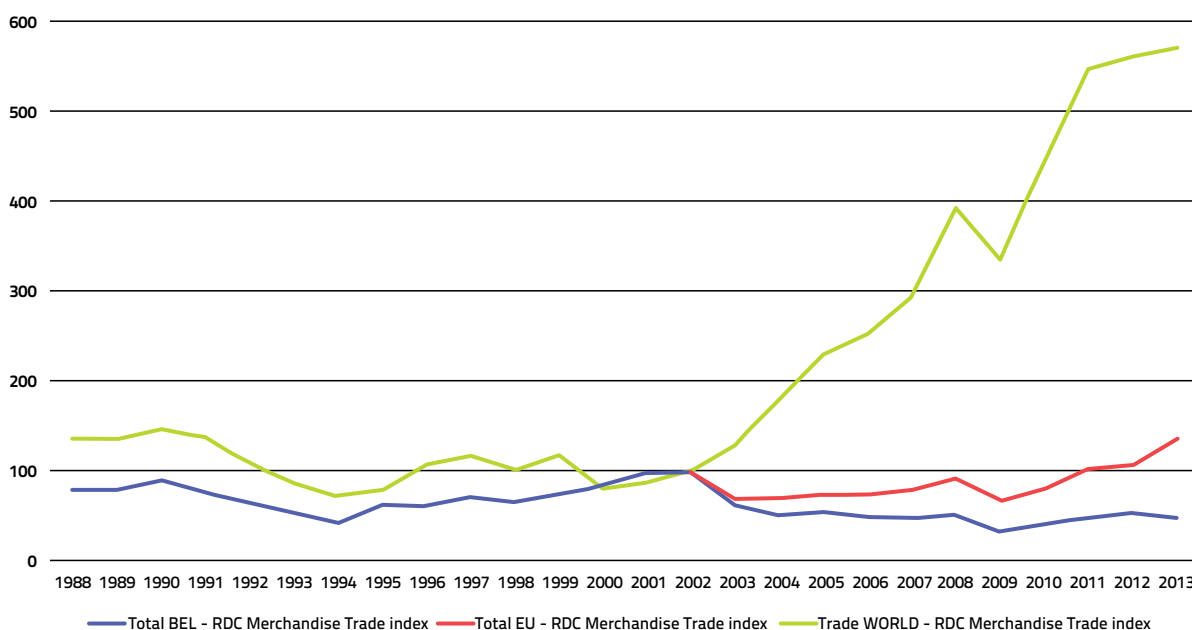
Uit alle economische statistieken blijkt dat het aandeel van België in de goederenhandel, de officiële ontwikkelingshulp en de directe buitenlandse investeringen in Congo is afgenomen.

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat België tot in 2002 de voornaamste handelspartner van Congo was. Vanaf dat jaar zien we een snelle uitbreiding van de Congolese handelsbetrekkingen met de rest van de wereld (en in het bijzonder met China).

Tijdens deze zelfde periode ging de uitwisseling tussen België en Congo erop achteruit, waarmee de commerciële uitwisselingen op een historisch laag niveau belandden.²⁶ Terwijl Congo groei realiseert en zijn handelsbetrekkingen wereldwijd ontwikkelt, lijkt België afzijdig te blijven bij deze opleving van de Congolese handelsbetrekkingen.

In 2013 exporteerde België voor 338 miljoen euro naar Congo (-3,5% tegenover 2012, het beste jaar sinds 1998). Tot de sterke sectoren op het vlak van Belgische export naar Congo behoren machines & uitrustingen (voor de industrie) en transportmateriaal, die in 2013 goed waren voor bijna de helft van de export. Chemische producten komen op de tweede plaats. Tot slot voerde België voor

International merchandise trade of Congo Democratic Republic
(base 100=2002; total exports & imports of RDC to Belgium, EU & RoW between 1988 and 2013)

Sources: WTO, Eurostat & Belgian External Trade Agency, 2014.
Note: Trade with Belgium and EU are euro-denominated while CDR trade with RoW are US dollars-denominated. Part of the RDC trade with RoW are therefore partly overestimated due to the appreciation of the euro against the dollar during the period 2002-13

bijna 50 miljoen euro aan voedingsproducten uit.

België, ooit een goede afnemer van Congo, zag zijn invoer vanuit Congo fors teruglopen. Tussen 1998 en 2002 voerde Congo voor 0,75 à 1 miljard euro uit naar België. Voor heel 2013 bedroeg de invoer vanuit Congo niet meer dan 227 miljoen euro (daling met 20% tegenover 2012). De invoer van edelstenen en edelmetalen was in dat jaar goed voor 64% van alle goederen en diensten die van Congo werden gekocht.

De directe investeringen (bv. kapitaalinvesteringen in ondernemingen) zijn extreem bescheiden en wel in de twee richtingen. In 2013 werd amper 13 miljoen euro vanuit België in Congo geïnvesteerd, terwijl de Congolese investeringen in België negatief waren.

Gelet op de evolutie van de internationale handel waarin Congo meedraait enerzijds en de historische relatie tussen België en Congo anderzijds, stellen we dus vast dat de economische en commerciële betrekkingen uitermate bescheiden blijven.

2.4.2 Nog steeds duidelijke Belgische aanwezigheid in de Congolese economie en Congolese bedrijven die tot de Belgische markt doordringen

Ondanks de achteruitgang van de commerciële uitwisselingen stellen we vast dat verscheidene Belgische ondernemingen en families een prominente rol blijven spelen in de Congolese economie en in Congo nog steeds grote investeringen doen. Tot de oudste actoren behoren onder meer:

- Groep Forrest (familie Forrest): bouw en openbare werken, mijnen, veeteelt, agro-voeding, luchtvervoer, energie, bankwezen;
- Groep Finasucre (familie Lippens): suiker (suikerfabriek in Kwilu-Ngongo);
- Groep BIA (familie Bia): mijnbouwactiviteiten in onderaanneming;
- Texaf: textiel en vastgoed;
- Brussels Airlines: luchtvervoer;
- COMEXAS: logistieke activiteiten.

Daarnaast stellen we de jongste jaren vast dat een nieuwe generatie van Belgische ondernemers of ondernemers vanuit de Belgische samenleving (diaspora/*belgicains*²⁷) naar Congo komt. Enkele voorbeelden:

- SDA (*Société de Distribution Africaine*): invoer van voertuigen en machines;
- BBOXX: onderneming die zich bezighoudt met de ontwikkeling van zonne-energie;
- SODRAEP: aanleg van drinkwatervoorziening in Kinshasa;
- JAMBO, twee jonge Belgische ondernemers van Congolese origine die de Jambovruchtensapfabriek hebben overgenomen.

Uiteraard zijn er nog heel wat andere Belgische actoren en ondernemingen aanwezig en actief in Congo. We stellen bovendien vast dat er heel wat Belgen terug te vinden zijn in de directies van grote banken en mijnbouwbedrijven.

Omgekeerd zijn ook enkele ondernemingen van Congolese origine in België actief. Zo is er bijvoorbeeld Afrik INTERIM, een Congolees uitzendkantoor en HR-bureau dat ook in België actief is en zich richt tot Congolezen uit de diaspora die een professionele terugkeer naar Congo overwegen. Verder is er ook de Congolese bank BIAC die een kantoor in Brussel heeft. Heel vaak worden deze ondernemingen opgericht om individuele mensen (uit de diaspora en economische operatoren die actief zijn in Congo) en Congolese ondernemingen die met België en Europa werken, te begeleiden.

2.4.3 Impact van het zakenklimaat in Congo op de economische betrekkingen

Het zou echter naïef zijn om de neergang van de Belgisch-Congolese economische betrekkingen uitsluitend toe te schrijven aan de terugtrekking van België. Het zakenklimaat in Congo was ongunstig en bij tijden bijzonder moeilijk, waardoor investeren voor 'niet-ingewijden' praktisch onmogelijk werd.

De jongste jaren werd die trend omgebogen in de richting van een verbetering van het algemene zakenklimaat met de invoering van het OHADA-zakenrecht, een vereenvoudiging van de

administratieve formaliteiten bij de oprichting van een onderneming (eenheidsloket waarmee op 3 dagen tijd en voor een niet zo hoge kostprijs een onderneming kan worden opgericht) en enkele gerichte maatregelen voor potentiële investeerders.

Het is absoluut noodzakelijk dat er een positieve dynamiek op gang komt met betrekking tot de verbetering van het zakenklimaat en de strijd tegen de corruptie zodat de buitenlandse investeerders kunnen worden aangetrokken die onmisbaar zijn voor de economische ontwikkeling van het land.

Ondanks alles tonen bepaalde indicatoren niet altijd de realiteit op het terrein. Dat geldt bijvoorbeeld voor de zeer slechte risicoquotering door de Delcredere dienst²⁸ die een negatieve invloed heeft op de Belgische uitvoer naar Congo. België stelt zich weliswaar bereidwilliger op dan de meeste andere landen van de OESO (orgaan dat het minimumbedrag van de exportverzekeringspremies bepaalt), maar de Belgische regering zou Delcredere kunnen aansporen om zich nog bereidwilliger te tonen en verder te gaan in de analyse van de reële risico's van het land.

Toch blijft het zakenklimaat in Congo zeer moeilijk en benadrukken ondernemers de noodzaak om:

- op lange termijn te blijven denken zolang Congo in zijn opstandingsproces zit, en in dit kader bereid te zijn om risico's te nemen op korte termijn;
- te steunen op solide lokale partners die zeer goed op de hoogte zijn van de werkwijzen in Congo;
- het verschil te kunnen maken binnen een context waarin een zware internationale concurrentie heerst (bv.: aanwezigheid van Afrikaanse, Libanese, Chinese, Pakistaanse, ... ondernemers);
- te profiteren van het competitief voordeel van de Belgische ondernemer: de aanwezige gemeenschappelijke kennis is een element dat het verschil kan maken en dat moet worden benut.

2.5 KRACHTLIJNEN VOOR DE HEROPBOUW VAN DE BELGISCH- CONGOLESE ECONOMISCHE BETREKKINGEN

2.5.1 Samen een sectorale aanpak definiëren voor de oprichting van gemeenschappelijke ondernemingen

Het lijkt ons vanzelfsprekend dat een positieve evolutie van de economische betrekkingen tussen Congo en België slechts op gang kan worden gebracht op basis van een nieuw economisch model waarin de actoren met elkaar verbonden zijn via de opportuniteiten die zich op de markt aanbieden, en niet uitsluitend door hun familiegeschiedenis. In die zin lijkt het ons noodzakelijk om gezamenlijk te bepalen welke de prioritaire sectoren zijn waarvoor de Belgische expertise aan de behoeften van de Congolese markt kan tegemoetkomen.

Een aantal sectoren – bouw, energiedistributie (door de recente vrijmaking van de markt), transport, waterwegen, agro-industrie en toerisme (dat een bijzondere bijdrage kan leveren tot de toenadering tussen de bevolking van beide landen) – lijken ons uitermate geschikt voor de oprichting van gemeenschappelijke ondernemingen die een belangrijke rol kunnen spelen in de versterking van de economische betrekkingen. Het is van primordiaal belang dat deze benadering gebaseerd is op een win-winprincipe, waarbij elke partij een eigen toegevoegde waarde kan leveren en uit de relatie datgene haalt wat aan haar behoeften tegemoetkomt. Om de bilaterale economische betrekkingen een nieuwe dynamiek te verlenen, moet elke partij de belangen van de andere partij kennen en uitgaan van een langetermijnvisie die een competitief aanbod mogelijk maakt. Bepaalde Belgische ondernemers beginnen in te zien dat hun commercieel aanbod het tegen dat van hun Aziatische concurrenten moet afleggen omdat ze minder aandacht besteden aan de effecten voor de Congolese economie op het vlak

van kennisoverdracht en opleiding van werkrachten (installatie van uitrustingen ter plaatse, aanbod voor de vestiging van voertuigassemblagelijnen, ...).

We zijn er in ieder geval van overtuigd dat de wederzijdse kennis die de inwoners van beide landen delen, een belangrijk element vormt dat het verschil kan maken. Deze wederzijdse kennis stelt Congolese ondernemingen in staat om makkelijker langdurige handelsbetrekkingen aan te gaan met Belgische ondernemingen dan met ondernemingen uit andere landen.

2.5.2 De betrokkenheid van de Congolese diaspora in België bij de ontwikkeling van Congo ondersteunen

De Congolese diaspora in België zou wel eens over het uitgelezen profiel kunnen beschikken om een centrale rol te spelen bij het mobiliseren van competenties en financiële middelen ten behoeve van de Congolese economie. Op dit punt hebben beide landen een rol te spelen.

Voor wat het mobiliseren van competenties betreft, zou Congo stimuli kunnen ontwikkelen om de bestaande competenties binnen de diaspora naar zich toe te halen. België zou de diaspora als rekruteringsareaal kunnen benutten voor de Belgische ondernemingen die zich in Congo wensen te ontplooien.

Op het vlak van financiering zou kunnen worden gedacht aan speciaal voor de Congolese diaspora bedoelde structuren, zoals het kanaliseren van de internationale betalingen van België naar Congo of initiatieven voor de collectieve financiering van handelsprojecten in Congo vanuit België.

2.5.3 Meewerken aan de oprichting van effectenbeurzen in Congo

De toegang tot financiering vormt een fundamenteel probleem binnen de Congolese economie. Congo moet werk maken van innoverende financieringskanalen en een toename van het volume aan financiële transacties op zijn grondgebied om het hoofd te kunnen bieden aan de massale investeringen die noodzakelijk zijn voor zijn economische wederopstanding.

Eén van de mogelijkheden om dit te doen, bestaat erin om een kapitaalmarkt en een grondstoffenbeurs op te richten. De afwezigheid van een effectenbeurs en een obligatiemarkt beperkt in grote mate het type investeringen en het aantal investeerders dat naar Congo komt. Er zou in Kinshasa bijvoorbeeld een effectenbeurs en in Lubumbashi een beurs voor de sector van de natuurlijke hulpbronnen kunnen worden opgericht (naar het voorbeeld van de Ethiopische grondstoffenbeurs of de regionale grondstoffenbeurs voor Oost-Afrika die zich in Kigali bevindt). Deze zouden een fundamentele hefboom vormen voor de economische ontwikkeling van Congo.

De oprichting van dergelijke beurzen sluit volledig aan bij het voornemen van de Congolese regering om een obligatiemarkt op te starten, zoals blijkt uit de twee recente noteringen van Congo door de agentschappen *Moody's en Standard & Poor's*. De structurering van een kapitaalmarkt kan het aantal transacties dat via de bank verloopt, flink doen stijgen en het volume van de banktegoeden in het land optrekken. Het is ook belangrijk dat door de oprichting van een dergelijke beurs een grotere groep van investeerders kan worden aangetrokken, terwijl de bedrijfsresultaten transparanter worden en de investeringen liquider. Een beursstelsel stelt de Congolese ondernemingen in staat om de continuïteit van hun activiteiten beter te verzekeren omdat ze aan de markten gelinkt zijn, terwijl het ook hun aantrekkelijkheid verhoogt voor beleggingsfondsen die overwegen om aandelen van bedrijven in Congo te verwerven.²⁹

Gelet op zijn technische expertise (bv. Euronext Groep), de aanwezigheid van zijn historische economische operatoren en zijn kennis van het Congolese economische potentieel, zou België als partner van Congo kunnen optreden bij de oprichting van dergelijke beurzen, terwijl de Belgische actoren er de voornaamste begunstigden van zouden kunnen zijn:

- Contracten voor de oprichting van de Congolese beurzen en voor de opleiding van het personeel hiervoor;
- Begeleiding van de Congolese staat bij de hervorming

van de sector van de overheidspensioenen en begeleiding bij de investering van Congolese overheidsfondsen in de Congolese economie (type *Public Investment Corporation* – PIC in Zuid-Afrika);

- Opstarten van het proces door de Belgische historische operatoren die hun maatschappijen/holdings geheel of gedeeltelijk kunnen laten noteren op de beurs van Kinshasa bij wijze van aanvangsnotering – dit stelt hen in staat om de continuïteit van hun onderneming te verzekeren, ongeacht de familiale opvolging. De Belgische banken en investeringsfondsen die over een doorgedreven kennis omtrent deze ondernemingen beschikken, kunnen dienen als financieringskanalen voor deze beursnoteringen. Bovendien kunnen zij als liquidity provider fungeren voor andere investeerders die graag toegang willen krijgen tot de Congolese markt.

2.6 AANBEVELINGEN : DE BELGISCH-CONGOLESE ECONOMISCHE UITWISSELING ROND GEMEENSCHAPPELIJKE BELANGEN EEN NIEUWE DYNAMIEK GEVEN

Zoals we hierboven al aangaven, zijn we ervan overtuigd dat een economische win-winsituatie mogelijk is. We formuleren daarom vijf aanbevelingen in die zin.

(A5) MEER KANSEN CREËREN VOOR UITWISSELING TUSSEN BELGISCHE EN CONGOLESE ONDERNEMERS

Om de gemeenschappelijke kansen voor ondernemers uit de twee landen beter te identificeren, moeten de Belgische en Congolese overheden de totstandkoming van permanente en occasionele uitwisselingsforums voor de Belgische en Congolese economische actoren promoten en ondersteunen. Dit zou formeel kunnen worden vertaald in een Belgisch-Congolese business circle die financieel zou kunnen worden ondersteund door

ondernemingen en de overheden van de twee landen. Ook op informele wijze kunnen de bestaande business circles in de twee landen worden gebruikt als platformen voor de ontmoetingen van hun respectieve leden via occasionele events. Zo kunnen ook ondernemers worden bereikt die op dit ogenblik niet noodzakelijk in Congo of België actief zijn, maar die op die manier kunnen worden gesensibiliseerd omtrent de bestaande mogelijkheden.

Tot slot kunnen de kamers van koophandel deze initiatieven versterken door ondernemingen formeel te begeleiden en lobbyactiviteiten op te zetten om dossiers waarin gemeenschappelijke economische belangen spelen, op de aangewezen fora naar voren te schuiven.

Deze drie krachtlijnen zijn volgens ons volkomen complementair. De betrokkenheid van de overheden bij deze initiatieven moet de strategische sturing rond prioritaire sectoren ten goede komen.

(A6) EEN BIJSTANDS- EN BEGELEIDINGSBUREAU OPRICHTEN VOOR BELGISCHE EN CONGOLESE ONDERNEMERS DIE WILLEN SAMENWERKEN

In overleg met de Belgische en Congolese regering zou een ondersteuningsplatform kunnen worden opgericht voor de Belgische en Congolese ondernemers die wensen samen te werken. Dit zou een reële stimulans zijn voor de ontwikkeling van ondernemingsprojecten. Een dergelijk platform zou met name:

- als adviesbureau in Brussel en Kinshasa

consultingdiensten kunnen verlenen in verband met de oprichting van ondernemingen, logistiek, de huur van kantoren, het leggen van zakelijke contacten, ...;

- aanbevelingen kunnen formuleren en mogelijke verbeteringen kunnen doorgeven aan de Belgische en Congolese overheden, in een geest van samenwerking.

(A7) PRIORITAIRE SECTOREN VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING IDENTIFICEREN OM OPROEPEN AAN BEDRIJVEN VOOR BELGISCH-CONGOLESE SAMENWERKINGSPROJECTEN TE LANCIEREN

Uitgaande van de geïdentificeerde Belgische economische belangen (op federaal en regionaal niveau) en op basis van de behoeften die door de Congolese autoriteiten werden vastgesteld, zouden strategische samenwerkingssectoren kunnen worden geïdentificeerd om aan te zetten tot Belgisch-Congolese projecten in één van beide landen. Er zou een model kunnen worden ontwikkeld – naar het voorbeeld van de competitiviteitspolen in het Waals Gewest – om een ‘open innovation forum’ te creëren met overheidsstimulansen voor gemengde projecten.

De activiteitensectoren zouden a priori binnen de strategische domeinen moeten kaderen – zij het niet uitsluitend – om tegemoet te komen aan de uitdagingen op lange termijn in één van beide landen (gezondheid, groei, voeding, transport, energie, milieu, telecommunicatie, ...). De voorkeur moet daarbij gaan naar projecten die een grote toegevoegde waarde en werkgelegenheid creëren ten behoeve van beide

landen. Zo mag bijvoorbeeld worden verwacht dat België expertise levert met betrekking tot de ontwikkeling van nieuwe telecommunicatietechnologieën, zodat Congo de groeikansen kan benutten die de digitale revolutie biedt. Voor de sectoren waarin gemeenschappelijke belangen werden geïdentificeerd, zou de Belgische regering kunnen worden opgeroepen om de Delcredere dienst te verzoeken om zijn analyse van de reële risico's in Congo te verfijnen, met het doel zijn aanbod te versterken en de investeringen in Congo – en meer in het bijzonder de gemengde Belgisch-Congolese projecten – te stimuleren.

(A8) SAMENWERKEN OM EEN GUNSTIGER ZAKENKLIMAAT TE CREËREN

België zou de Congolese staat kunnen ondersteunen bij zijn inspanningen om het zakenklimaat te verbeteren door pertinente expertise ter beschikking te stellen, zoals inzake:

- ambtenarenopleidingen, voornamelijk op het vlak van justitie (door bijvoorbeeld de lokale implementatie van kabinetten voor lokale mandaten);
- begeleiding bij de oprichting van ondernemingen en onthaal/prospectie van buitenlandse (al dan niet Belgische) investeerders.

We merken op dat deze aanbeveling een openstelling van de Congolese economie voor alle (Belgische en andere) investeerders beoogt. Congo

kan er baat bij hebben om zich te laten begeleiden door een strategische partner op lange termijn die over een diepgaande kennis van zijn markt beschikt. Deze begeleiding zou België ook in staat stellen om zijn positie als specialist inzake de Congolese markt te versterken en op die manier de investeringen vanuit Europa of elders te kanaliseren via zijn ondernemingen (banken, investeringsfondsen, industriële groepen, ...).

(A9) SAMENWERKEN OM INNOVERENDE FINANCIERINGSKANALEN TE ONTWIKKELEN IN CONGO

Zoals we al zagen, is de oprichting van innoverende financieringskanalen van essentieel belang voor de ontwikkeling van de Congolese economie. België zou Congo in die zin kunnen ondersteunen:

- Samenwerking bij de totstandkoming van een kapitaalmarkt (effectenbeurs en obligatiemarkt – zie hoger);
- Ondersteuning van projecten om de investeringscapaciteit van de Congolese diaspora in België te mobiliseren (collectieve financiering, ...);
- Ondersteuning van financieringsfondsen voor Congolese kmo's en micro-ondernemingen, met mogelijk een gedeeltelijke staatswaarborg voor de banken die leningen verstrekken – dit zou kunnen via een Belgisch-Congolees ondernemingsfonds of via een ontwikkelingsbank.

CULTURELE UITWISSELING

3

3.1

INLEIDING

Cultuur moet volgens ons een essentiële plaats innemen in de Belgisch-Congolese betrekkingen. Bilaterale relaties tussen staten en volkeren kunnen zich afspelen op zuiver economisch, diplomatiek, militair en veiligheidsvlak. Wij menen echter dat dat niet geldt voor de Belgisch-Congolese relaties. Dan zou men immers een van de belangrijkste, typerende elementen van onze bilaterale relaties wegcijferen. Om de bilaterale relaties te ontwikkelen moet men voortbouwen op de reeds bestaande culturele uitwisseling en deze uitwisseling versterken door middel van een ambitieus Belgisch-Congolees cultureel steunbeleid. Tussen België en de DRC is de culturele uitwisseling zeer intens, in vergelijking met andere landen.

3.2

CULTUUR ALS HEFBOOM OM BILATERALE RELATIES TE VERSTERKEN

Cultuur en kunstenaars vormen een fundamenteel onderdeel van elke maatschappij en van maatschappelijke ontwikkeling. Cultuur vervult, weliswaar niet alleen, diverse essentiële functies.

- Cultuur stelt onze maatschappij in vraag: cultuur is een middel om ons uit te drukken en kan zelfs een oppositiemacht worden. Kunstenaars nodigen ons uit om onszelf in vraag te stellen, om de fundamenteen en werking van onze maatschappij kritisch te bekijken. Ze confronteren ons met contradicties en met onze verantwoordelijkheden.
- Cultuur brengt dromen tot leven: ze haalt ons uit onze dagelijkse routine, verandert ons denkpatroon en wekt nieuwe emoties op.
- Cultuur brengt samen: ze nodigt uit tot dialoog, ontmoetingen, uitwisseling, debatten en draagt bij tot de definitie van onze, vaak veelzijdige, identiteit.

Als we cultuur laten spelen in de relaties tussen twee volkeren wordt cultuur een bron van uitwisseling, openheid, wederzijds begrip en respect. De culturele

uitwisseling tussen België en de DRC, tussen Belgen en Congolezen, geeft ons de gelegenheid om onze relaties in vraag te stellen, om na te denken over ons gemeenschappelijke verleden, om onze toekomst tegemoet te zien. Via culturele dialoog kunnen we emoties delen en elkaar beter leren begrijpen. Culturele uitwisseling helpt ons om een gemeenschappelijke identiteit te creëren. Op deze manier kan culturele dialoog alleen maar bijdragen tot een algemene versterking van de bilaterale relaties tussen België en de DRC.

Opdat cultuur deze functies zou kunnen vervullen, hebben we enerzijds een kwaliteitsvolle culturele en artistieke scene nodig die creatief, gedurfd en onafhankelijk is; en anderzijds een cultureel aanbod dat makkelijk toegankelijk is voor iedereen, interesse opwekt en de diverse doelgroepen uitnodigt om actief deel te nemen.

In het licht van deze doelstellingen staat de culturele sector voor aanzienlijke uitdagingen, zowel in België als in de DRC. Tot die uitdagingen behoren onder andere de volgende:

- cultuur financieren in een moeilijke economische context waarin de privé- en overheidsuitgaven voor cultuur sterk onder druk staan;
- de onafhankelijkheid van cultuur ten opzichte van belangrijke geldverstrekkers waarborgen, of het nu om de Belgische politieke wereld of privébedrijven in de DRC gaat;
- het publiek mobiliseren in een context van toenemende heterogeniteit (multiculturalisme, sterker individualisme, afname van de culturele gemene delers) en van sterke concurrentie binnen het culturele aanbod (globalisering van cultuur en ontspanning);
- de opkomst van kunstenaars die kunnen bijdragen tot de internationale uitstraling van hun land en cultuur promoten;
- deelnemen aan grote, hedendaagse artistieke bewegingen en veranderingen, zoals we die momenteel opmerken in Brazilië en Azië waar nieuwe kunstenaarsgeneraties opkomen met hun eigen technieken en kijk op de wereld.

Door de culturele uitwisseling en samenwerking tussen België en de DRC te intensifiëren, kunnen we de uitdagingen waarmee de culturele sector kampt beter aangaan en de verenigende rol van cultuur versterken.

3.3 VOORTBOUWEN OP DE BESTAANDE BELGISCH-CONGOLESE CULTURELE UITWISSELING

Er bestonden en bestaan al een aantal initiatieven voor Belgisch-Congolese uitwisseling op cultureel vlak. In vergelijking met andere landen is België zeker een van de belangrijkste culturele partners van de DRC. Bovendien helpt de grote Congolese gemeenschap in België ook in belangrijke mate om de Congolese muzikale en televisiecultuur uit te dragen ("theater van bij ons"). We zijn ervan overtuigd dat cultuur duidelijk een distinctief element van onze bilaterale relaties vormt. Het bestaan van een dergelijke culturele uitwisseling helpt om de ontmoetingen tussen Belgen en Congolezen te onderhouden en te intensifiëren.

In België bestaan er een aantal initiatieven die daarvan getuigen:

- Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren heeft de reputatie een van de mooiste Afrikaanse musea ter wereld te zijn. Naast zijn rijke permanente collecties en wetenschappelijke onderzoeksactiviteiten organiseert het museum regelmatig ook culturele activiteiten waarbij de Afrikaanse gemeenschappen in België betrokken zijn.
- Yambi, een initiatief van het CGRI (nu WBI), verwelkomde in 2007 150 Congolese kunstenaars in Wallonië en Brussel in een multidisciplinair programma met theater, dans, muziek, schilderkunst, fotografie, literatuur, film, ...
- De KVS, de Koninklijke Vlaamse Schouwburg van Brussel, knoopte belangrijke relaties aan met de Congolese gemeenschap in Brussel en ligt aan de basis van belangrijke projecten in de DRC.
- Africalia ondersteunt professionele Afrikaanse structuren en netwerken die bijdragen tot de ontplooiing van kunstenaars en hen in staat stellen om in goede omstandigheden een sociale, interpellende rol te spelen en om de democratie en duurzame menselijke ontwikkeling te stimuleren.
- Heel wat culturele organisaties programmeren regelmatig Congolese artiesten die werken rond de Afrikaanse of Congolese cultuur, zoals Kuumba, het Vlaams-Afrikaans huis in Matonge.

Bovendien hebben diverse bekende Congolese artiesten hun vaste stek in België of bezoeken ze ons land regelmatig. Denken we maar aan verteller Pie Tshibanda, fotograaf Sammy Baloji, beeldend kunstenaar Toma Muteba Luntumbue, regisseur Djo Munga, operazanger Serge Kakudji. Sommige sterartiesten die vroeger furore maakten, zoals Koffi Olomide, Papa Wemba, Werrason, worden tegenwoordig dan weer iets minder goed onthaald in Europa in het algemeen en in België in het bijzonder door hun politieke stellingname die tot heel wat spanningen leidde in de migrantengemeenschap. Ze maakten dus plaats voor de nieuwe, opkomende artiesten die hierboven vermeld staan.

In de DRC liggen diverse partnerships met Belgische partners aan de basis van heel wat culturele initiatieven zoals:

- Connexion Kin, het internationale en multidisciplinaire festival dat de steun van de KVS krijgt. De KVS verricht sinds 2005 ook fundamenteel werk in Kinshasa waardoor Congolese artiesten en internationaal befaamde artiesten elkaar kunnen ontmoeten, wat essentieel is om de kwaliteit van artistieke creaties te stimuleren. De organisatie steunt ook creatieve projecten van internationaal formaat, zoals Coup Fatal, die Congolese artiesten samenbrengen (zie verder).
- Het festival AMANI, gecoproduceerd door de Belgische ondernemer Eric de Lamotte, brengt internationale en Congolese artiesten samen voor de vrede, in Goma en in Rwanda. In februari 2014 werd het festival een daverend succes met 25.000 deelnemers.
- Het oprichtingsproject voor de eerste editie van de Francofolies in Kinshasa op initiatief van Jean Steffens en het organisatie team van de Francofolies in Spa.
- Het eerste Fête du Livre de Kinshasa in november 2013, op initiatief van het Institut français de Kinshasa en het Lycée français René Descartes, met de steun van Belgische partners (Federatie Wallonië-Brussel, de Belgische school Prins van Luik, ...).
- Het Centre Wallonie-Bruxelles in Kinshasa is een belangrijke culturele speler ter plaatse en steunt een aanzienlijk aantal artiesten uit Kinshasa.

Deze bestaande initiatieven tonen aan dat culturele partnerships op win-winbasis, voor zowel de Belgische als de Congolese culturele sector, mogelijk zijn.

Wat artistieke creativiteit betreft, kan men door westerse en Afrikaanse, Belgische en Congolese artiesten met elkaar in contact te brengen een aanzienlijk complementair potentieel aanboren. Jan Goossens, directeur van de KVS, deed ervaring op in Congo en citeerde in een interview de Amerikaanse regisseur Peter Sellars die verklaarde: "In Europa hebben ze de vorm; in Afrika hebben ze de inhoud". Jan Goossens ging voort: "Dat is karikaturaal, maar niet helemaal fout. Wanneer ik het werk van Europese artiesten vandaag de dag zie, heb ik soms de indruk dat het vormelijke onderzoek ver doorgedreven is, maar dat de boodschap zwak is. In Afrika is er inhoud, materie, dingen om op te bouwen, strijd om te leveren, enorme crises en dus een ongelooflijk potentieel. Deze vitaliteit, dit engagement voedt mij. Je wordt geconfronteerd met het essentiële, met het noodzakelijke, met noodsituaties. In de maatschappij en culturele sector hier bestaat de grote ambitie er soms in om te verdedigen en te beschermen wat we gewonnen hebben, maar zonder grote uitdaging, zonder visie op vooruitgang"³⁰.

Initiatieven als het bovenstaande brengen artiesten voor het voetlicht, of dat nu in de DRC, in België of internationaal is. Ze zijn noodzakelijk om artiesten te steunen, maar ook om belangstelling te wekken en om in te spelen op de verwachtingen van diverse doelgroepen. Het project Yambi was enkele jaren geleden bijvoorbeeld een echte internationale etalage voor tientallen Congolese artiesten en trok een groot publiek aan in België. In de DRC praten heel wat Congolese artiesten nog altijd over deze unieke kans die voor velen een springplank was. Een ander, actueel voorbeeld: de Congolese contratenor Serge Kakudji interpreteert in de internationale tournee 'Coup Fatal' een barokrepertorium, in het gezelschap van 13 musici uit Kinshasa, onder de artistieke leiding van Alain Platel. Deze productie van de KVS is een fantastische kans voor deze getalenteerde musici om een internationale tournee mee te maken en voor velen de eerste gelegenheid om op te treden in het buitenland.

De bestaande culturele dialoog vormt een distinctief element van de bilaterale Belgisch-Congolese relaties. Door de culturele dialoog te intensifiëren kunnen de Belgische en Congolese culturele en artistieke sectoren hun rol als kritisch tegengewicht, droomfabriek en verenigende factor versterken.

3.4 AANBEVELINGEN : DE CULTURELE UITWISSELING ALS DISTINCTIEF ELEMENT VAN DE BELGISCH-CONGOLESE RELATIE INTENSIFIËREN

Zoals hierboven vermeld, kan de culturele uitwisseling alleen maar bijdragen tot een algemene versterking van de bilaterale relaties tussen België en de DRC. We kunnen voortbouwen op bestaande realisaties, maar zijn ervan overtuigd dat we door de verdere ondersteuning van culturele uitwisseling een distinctief element van de bilaterale Belgisch-Congolese relatie versterken.

We formuleren dan ook vier aanbevelingen om deze samenwerking voort uit te bouwen in de vorm van een win-winpartnership voor de Belgische en de Congolese culturele sectoren.

(A10) WAT DE ARTISTIEKE CREATIE BETREFT: DE CONTACTEN TUSSEN WESTERSE EN AFRIKAANSE, BELGISCHE EN CONGOLESE KUNSTENAARS STIMULEREN

zodat ze elkaars creatieve potentieel kunnen verruimen. Alle artistieke disciplines kunnen hierbij betrokken worden. Het onderlinge contact intensifiëren kan door stages en verblijven te organiseren in België, de DRC en elders, door uitwisselingen tussen kunstscholen (academies, centra voor artistieke opleidingen, ...) tot stand te brengen en ook door samen in te staan voor de artistieke leiding van producties.

(A11) WAT DE ARTISTIEKE VERSPREIDING BETREFT: DE PROGRAMMERING VAN BELGISCHE EN CONGOLESE ARTIESTEN IN DE DRC, BELGIË EN OP INTERNATIONAAL NIVEAU STEUNEN.

Deze doelstelling is uitermate belangrijk in de DRC, waar artiesten vaak in isolement leven, omdat ze moeilijk kunnen reizen. Belgische culturele partners kunnen zeker helpen om dit probleem op te lossen. Zo kan men platforms voor muziekprogrammamakers

oprichten om Congolese artiesten onder de aandacht te brengen en kunnen de Belgische Gemeenschappen de programmatie van Congolese artiesten steunen. Waarom geen Europalia-editie lanceren die aan de DRC gewijd is? Omgekeerd kunnen Belgische artiesten die in de DRC geprogrammeerd worden, kennismaken met een nieuw publiek. Welke Belgische artiesten zullen naar de DRC gaan voor de eerste editie van de Francofolies in Kinshasa?

(A12) DE DRC STEUNEN IN HAAR AMBITIE OM HAAR CULTURELE UITSTRALING OP INTERNATIONAAL NIVEAU TE BRENGEN,

in Afrika en verder, door een muziekindustrie en filmindustrie uit te bouwen. Een voorbeeld; de Nigeriaanse filmindustrie (Nollywood) is vandaag de dag de tweede grootste filmindustrie ter wereld, na India en voor de Verenigde Staten, als we naar het aantal films kijken. De Congolese film, het "theater van bij ons", is al sterk verspreid in migrantengemeenschappen, maar beschikt over onvoldoende financiële en technische middelen. België kan de DRC steunen bij de ontwikkeling van de filmindustrie door bijvoorbeeld zijn technische expertise en knowhow te delen en zijn kennis op het vlak van fiscale stimuleringsmaatregelen (Tax Shelter) te gebruiken.

(A13) DE OPKOMST VAN EEN AFRIKAANSE EN VOORAL CONGOLESE KUNSTMARKT STIMULEREN.

De kunstmarkt en het mecenaat zijn in Afrika zeer beperkt. Afrikaanse kunst wordt internationaal gewaardeerd om haar specifieke kenmerken (uitdrukking van een miskende Afrikaanse realiteit, productie van kwaliteitsstukken met weinig middelen...). Een afzetmarkt aanbieden aan Afrikaanse kunstenaars, in de vorm van sponsoring (via bedrijven die actief zijn in de DRC) en toegang tot beurzen en verkoopkanalen van hedendaagse kunst, kan de sector en zijn creatieve potentieel versterken. België neemt een respectabele plaats in op de wereldkaart van de hedendaagse kunst (het Mac's, SMAK, WIELS, Art Brussels, de talloze galerijen, ...) en zou dus een belangrijke rol kunnen spelen.

MATONGE PORTE DE NAMUR! P

J'AI BILLONNÉ LE MONDE ENTIER
COMME BRUXELLES ET UN QUARTIER
TOUT LE MONDE SE MÉLE, (PLUS DE 100
TIERS) DIFFICILE DE DÉCRIRE EN UN MOT
BRUXELLES ELLE MÊME. BRUXELLES
EZA LOLA (PARADIS). BRUSSEL
STAD. BRUSSEL IS HET PA

CE QUE J'AVOIS
MÊME DÉJÀ
QUAND LES AFRICAINS
L'ONT DÉCOU

MON CHER AMI,
PEUT ÊTRE TU
CONNAIS L'AFRIQUE
MAIS ALORS TU
NE CONNAIS PAS
LES AFRICAINS.
NOUS SOMMES DES
GRANDS LECTEURS,
SURTOUT DE LA
PAROLE ET DE LA

BRUXELLES
PORTE DE L'AMOUR?

MENSELIJKE UITWISSELING

4

4.1 MENSELIJKE UITWISSELING TUSSEN BELGIË EN DE DRC: PERCEPTIE, OMVANG EN BELANG

In het kader van de Belgisch-Congolese relaties hebben we het over menselijke uitwisseling en bekijken we de verplaatsingen van de burgers van beide landen, de motivatie voor deze migratiebewegingen en eventueel verhuizingen (waardoor er een migrantengemeenschap ontstaat), en vooral de manier waarop deze bewegingen gepercipieerd worden. Ook de uitwisseling van symbolen en taal komt aan bod. Alvorens ons betoog voort te zetten, moeten we drie punten bespreken:

- **DE PERCEPTIE:** voor de *Belgicains* (al dan niet genaturaliseerde Congolezen die in België wonen) klinkt de term 'immigratie' negatief en wordt hij vaak geassocieerd met adjectieven als clandestien, illegaal, ... De *Noko's* (Belgen die in Congo leven) worden daarentegen beschouwd als expats, personen die het offer gebracht hebben hun vaderland te verlaten. We stellen dus vast dat er een andere perceptie rond vertrekken bestaat, afhankelijk van het land waartoe men behoort en deze andere perceptie vertaalt zich in het taalgebruik.

In de DRC bestaat er weinig wetenschappelijke literatuur over dit specifieke onderwerp (Martens, Van de Maele, Vertommen, Verhoeven, Ouali, Dryon, 2010). Dat is op zich al een aanwijzing. Er bestaan wel diverse artikelen over de integratieproblematiek van de Congolese migrantengemeenschap in bepaalde landen. De studie van de impact van deze migrantengemeenschap op de DRC is daarentegen minder courant. Ook deze vaststelling wordt onder de loep genomen in dit rapport.

De afwezigheid van Congolese wetenschappelijke literatuur over de kwestie contrasteert dus met de Belgische en Franse studies. Deze laatste bestuderen zowel de gevolgen van de Congolese aanwezigheid in het land als het gewicht van

de Congolese migrantengemeenschap in de ontwikkelingsproblematiek. Het betoog over de Congolese migrantengemeenschap blijft hoofdzakelijk een betoog van buitenaf en in mindere mate een zaak van de Congolezen zelf. Eén vraag blijft dus actueel: dient dit betoog over de migrantengemeenschap de westerse of de Congolese belangen?

- **DE OMVANG:** het onderzoek naar de migratiebewegingen vanuit Belgisch standpunt verloopt makkelijker, omdat er heel wat statistische gegevens voorhanden zijn. De telling van de Congolese burgers die zich in een reguliere situatie bevinden, verloopt immers via Vreemdelingenzaken. Volgens de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), en ondanks de inspanningen van de Direction Générale des Migrations (DGM), blijft het moeilijk om het aantal Belgen die in reguliere situatie in de DRC leven te tellen door factoren als poreuze grenzen, het gebrek aan middelen bij overheidsdiensten, ... (IOM, 2009). Net zoals in België wordt een vertrek of terugkeer niet aangegeven bij het rijksregister (CGKR, 2009).
- **HET BELANG VAN DEZE PROBLEMATIEK:** als we de menselijke uitwisseling tussen België en Congo begrijpen, kunnen we mogelijke bilaterale win-winrelaties tot stand brengen tussen deze twee landen, innovatieve en doeltreffende oplossingen voorstellen en vooral beide landen zo goed mogelijk positioneren in de globalisering. Tussen de koloniale relatie van heerser-onderworpenen en de huidige relatie van gecontroleerde onverschilligheid, bestaat er nog een derde constructieve en modernere weg waarbij leiders elkaar kennen en appreciëren, er knowhow uitgewisseld wordt en culturen elkaar ontmoeten. In fine vormt menselijke uitwisseling de basis voor bilaterale relaties en kunnen er daaruit andere vormen van uitwisseling ontstaan (diplomatiek, economisch, cultureel, ...).

Om menselijke uitwisseling te analyseren, hebben we het eerst over migratiestromen (mensen die reizen) en migrantengemeenschappen (mensen die blijven).

4.2 MENSEN DIE REIZEN: MIGRATIESTROMEN

De migratiestromen tussen België en Congo stammen uit de kolonisatie. Toch vloeien de migratiebewegingen in beide landen niet alleen voort uit deze gemeenschappelijke episode.

Belgen zijn globetrotters

De nettomigratie van België is negatief: "Hoewel België vandaag de dag globaal gezien vooral een land van immigratie is, hebben de Belgen eerder de neiging om uit het land te vertrekken" (CGKR, 2009). Dit migratiefenomeen vertoonde twee vertragingen (CGKR, 2009): in de jaren 30 noopte de economische crisis heel wat Belgen ertoe om terug te keren naar het koninkrijk (positieve nettomigratie van 7.200 Belgen); in 1960, bij de onafhankelijkheid van Congo, keerden er 16.000 Belgen terug. Van 1921 tot 1939 was Congo buiten Europa (en dan specifiek Frankrijk met 67,71%) de belangrijkste bestemming voor 7,56% Belgen die hun vaderland verlieten. Deze tendens zet zich voort, want de DRC (0,81%) blijft een van de drie Afrikaanse gastlanden voor Belgen, na Zuid-Afrika (2,30%) en voor Marokko (0,72%).

Congolezen: studenten, politieke en economische asielzoekers

De Congolese immigratie in België is een historische beweging: eerst van de kolonie naar de metropool, vervolgens van de periferie naar het centrum (cf. afbeelding 1). Sinds de onafhankelijkheid van Congo op 30 juni 1960 bleef de immigratie stijgen. Studenten vormden de eerste immigratiegolf, want de metropool wilde een Congolese elite vormen.

De tweede golf na de Congolese onafhankelijkheid bestond uit welgestelden, werknemers van overheidsinstellingen (ONATRA, SOFIDE, GECAMINES, OGEFREM, ...), zakenlui, toeristen, avonturiers en mensen die op een beter leven hoopten en migreerden onder invloed van onder andere de Congolese muziek, "want de migratie van grote musici van Afrikaanse origine en hun tournees op het oude continent zorgen voor een krachtige lokroep bij jonge werklozen die achtergebleven zijn. Het westen lijkt een plaats waar artiesten meer kans maken

om te leven van hun vak of van de platenverkoop" (Kagné, Martinielli, 2001). De val van Mobutu's regime in de jaren 90 en de verarming van het land zetten een groot aantal Congolezen ertoe aan om in ballingschap te gaan.

Migratie kreeg een ander gezicht: "sinds het eind van de jaren 90 tot op de dag van vandaag nam een nieuwe categorie van tot Belg genaturaliseerde en geïmmigreerde Congolezen toe in omvang. Er keren uiterst zelden mensen terug (met uitzondering van gedwongen terugkeer). Het gaat niet echt om volledig definitieve inwijkelingen, maar gewoonlijk om personen met Congolese roots die legaal in België verblijven en naar de DRC gaan op zoek naar kansen in de privé- en overheidssector of in het zakenmilieu. Meestal kunnen deze personen snel terugkeren naar België in geval van eventuele moeilijkheden in de DRC" (Muteta, 2005).

4.3 MENSEN DIE BLIJVEN: MIGRANTEN-GEMEENSCHAPPEN

Bij migraties hebben we het niet alleen over mensen die zich verplaatsen, maar ook over mensen die zich elders vestigen: zo ontstaat een diaspora of migrantengemeenschap. Onder diaspora verstaan we gemeenschappen (of individuen) die weggegaan zijn uit hun land van herkomst. Hoewel studies over diaspora focusten op de afwezigheid van de migranten, moeten we constateren dat de diaspora nu de extraterritorialiteit van de soevereiniteit en een echte dubbele aanwezigheid tot regel verheft. De diaspora annuleert de afstand tussen de staat en haar onderdanen, dankzij de overdracht van de nationaliteit of de mogelijkheid om politieke rechten uit te oefenen (S. Dufoix, C. Guerassimoff, A. de Tinguy, 2010).

Belgen zijn zwak vertegenwoordigd in Afrika, behalve in de DRC

5% van de Belgische migrantengemeenschap bevindt zich op het Afrikaanse continent en is ongelijk verdeeld over Zuid-Afrika, de DRC en Marokko voor in totaal ruim 3%. Het gaat om economische migratie,

waarbij mensen op zoek gaan naar meer kansen: "Men aarzelt niet om jonge expats verantwoordelijkheden toe te vertrouwen. In Europa is de sociale lift geblokkeerd" (Le Vif/2009). Emigratiekandidaten zijn jonge stadsbewoners, afkomstig uit Wallonië (CGKR, 2009). In de DRC zoeken de leden van de Belgische migrantengemeenschap elkaar op en komen ze bij elkaar in dezelfde uitgaansgelegenheden.

Toch bestaat er een onderscheid tussen twee diaspora: de tot Belg genaturaliseerde Congolezen enerzijds en de andere Belgen anderzijds. De eersten mengen zich makkelijk met de bevolking en stappen vlot over van de ene wereld naar de andere; voor de laatsten zijn de grenzen niet onoverkomelijk, maar ze bestaan.

Congolese diaspora in volle mutatie

De eerste sporen van Congolese migranten in België (ook al werd Congo toen nog gekoloniseerd) dateren uit de 19e eeuw: "Voor 1920 was er 1 Afrikaan in Wallonië en 7 in Brabant, voornamelijk Congolezen van het mannelijke geslacht. Deze populatie was in 1920 uitgegroeid tot 172 personen" (Tshini Kueno Ndombasi, 2012). De eerste Congolese asielzoekers (Zairezen indertijd) gaan terug tot de jaren 80. In die tijd worden de beurzen van Congolese studenten

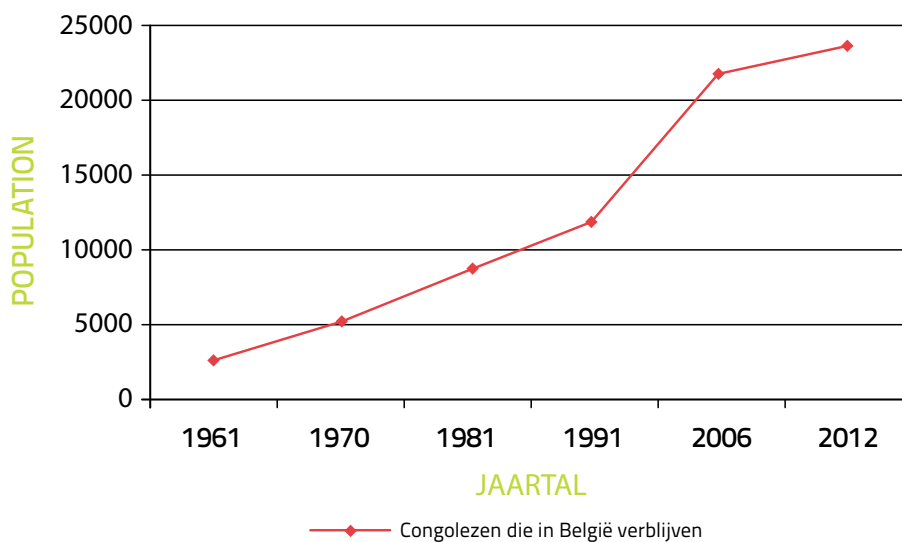
stopgezet en ze zijn niet bij machte om terug te keren naar hun land. Stilaan verzeilen ze in de clandestiniteit. De tijd van de avonturiers breekt aan:

"Studenten effenden de weg voor de eerste Congolese avonturiers in dit domein, mensen die geen werk hadden in Zaire, gewoonlijk zonder hoger of universitair diploma. De eerste generatie die naar Europa vertrok om 'de steen te breken' of 'kobeta libanga' werd geacht de lijken van de blanken in Europa te wassen (Kosukola bibembe), een vernederend beroep." (Tshini Kueno Ndombasi, 2012)

De tweede generatie die school loopt in België en de twee talen van het land spreekt, integreert zich het best. De autoriteiten erkennen het bestaan van een glazen plafond en implementeren een sociaal beleid om dit euvel te verhelpen:

"De Afrikanen verklaren dat ze zich zwaarder moeten inspannen en zichzelf wegcijferen om de vooroordelen en het discriminerende gedrag tegenover hen te bestrijden en om zich een weg te banen in bijna alle domeinen van het maatschappelijke leven (werk, huisvesting, scholing, politieke en sociale participatie)." (Kagné, Martinelli, 2001)

Congolezen die in België verblijven

In België wonen, is in de verbeelding van de mensen die bleven een wonderoplossing. Ook al tonen documentaires de lijdensweg en moeilijkheden waarmee je in België te maken kunt krijgen, toch wordt de Belgicaïen als een welgesteld persoon beschouwd. Nochtans hebben de eerste inwijkelingen het moeilijk om zich te integreren. Ze hebben immers geen Belgisch schoolprogramma gevolgd en hun diploma's worden niet erkend, zodat ze vaak hun toevlucht tot handenarbeid moeten zoeken. Hoewel het werkloosheidspercentage daalt bij de Congolezen blijft het aanzienlijk: 34,9% in 2007 (Tshingi Kueno Ndombasi, 2012).

Ondanks deze realiteit worden alle vragen om geld aan de Congolees in België gericht. De Wereldbank komt 54 transferkanalen op het spoor, met 16 landen van vertrek en 17 landen van ontvangst³¹. De DRC en Marokko maken deel uit van het Belgische kanaal. Door middel van financiële transfers voorzien de Congolese migranten in het levensonderhoud van hun families. Deze transfers liepen op tot 96.820.000 USD in 2004 volgens de Centrale Bank van Congo. Sommige onderzoekers denken echter dat de transfers via informele kanalen nog aanzienlijker zijn. Het is erg moeilijk om een precies cijfer op de versaste bedragen en op hun bestemming per familie te kleven (De Bruyn, Wets, 2006). De impact van deze transfers is duidelijk positief in termen van consumptie, maar veel minder in termen van investeringen. Het ontvangen geld dient immers eerder om de dagelijkse moeilijkheden te overwinnen dan om een productie-eenheid op te richten: *"De acties van de Congolese expats bleven individuele en beperkte handelingen. Ze slaagden er nog niet in om kleine, middelgrote of micro-ondernemingen op te richten."* (Tshini Kueno Ndombasi, 2012)

4.4 UNIVERSITAIRE SAMENWERKING TUSSEN BELGIË EN DE DRC

Allereerst moeten we preciseren dat we alleen de formele uitwisseling tussen Belgische en Congolese universiteiten bespreken. In deze analyse zijn dus geen Congolese studenten opgenomen die in België studeren zonder beurs. De universitaire samenwerking beïnvloedt hun universitaire curriculum dus niet.

Samenwerking gekoppeld aan ontwikkeling

Sinds 2002, het jaar waarin de bilaterale samenwerking tussen Kinshasa en Brussel hervat werd, is de Belgisch-Congolese samenwerking op het vlak van onderwijs gebaseerd op drie pijlers³²:

1. steun voor infrastructuur en uitrusting;
2. onderwijs;
3. versterking van de institutionele capaciteiten.

Ook de universitaire samenwerking is gestoeld op deze ontwikkelingslogica: *"Bijdragen tot de opbouw en versterking van partnerships en knowhow die de universiteiten van het zuiden in staat stellen om hun rol te vervullen als belangrijke spelers in de ontwikkeling van hun land en hun regio, door de knowhow, vakkennis en expertise van de universiteiten van de Franse gemeenschap in België ter beschikking te stellen"*³³.

Concreet is de universitaire samenwerking gestoeld op Belgische steun voor de Congolese universiteiten om universitaire programma's op touw te zetten, plaatselijke en internationale studiebeurzen (hoofdzakelijk studieverblijven in België) toe te kennen en kennis uit te wisselen in de vorm van projecten als universiTIC en het Centre de Documentation de l'Enseignement Supérieur, Universitaire et de la Recherche à Kinshasa (CEDUSURK). Het doel is duidelijk: "Betere cursussen, een sterker docentencorps, een betere basisdienstverlening"³⁴.

Moeten we voor een ander paradigma kiezen?

Door van de Congolese universiteiten ontwikkelingsspelers te maken, lost de universitaire samenwerking de volgende vraag efficiënt in: "Wat kan België doen voor de DRC op het vlak van universitair onderwijs?". Deze samenwerking in het kader van ontwikkelingshulp bestendigt echter een asymmetrische visie op de relaties tussen België en Congo, met een partij die geeft en een partij die ontvangt. Diverse rapporten over de kwestie stellen dat de DR Congo beschouwd wordt als een fragiel land dat niet in staat is om een onderwijsbeleid op te zetten dat noodzakelijk is voor ontwikkeling. Daardoor lijkt het idee van een 'evenwichtige wisselwerking' veraf.

De vraag die zou helpen om een win-winpartnership tot stand te brengen, luidt als volgt: "Wat kan de DRC doen voor België op het vlak van universitair onderwijs?". Het antwoord is positief zodra we afstappen van een eenzijdige ontwikkelingsvisie. Concreet moet een deel van de universitaire middelen gebruikt worden om de Congolese kennis en knowhow te exporteren, namelijk om regionale en Belgische noden in te vullen. Een voorbeeld: Bangalore in India werd dankzij een daadkrachtig universitair beleid een economisch en universitair centrum van wereldformaat. Zo zouden ook Lubumbashi, gekend om zijn mijnbouw, en Bandunduville, gekend om zijn akkerbouw, op basis van hun activiteiten economische en universitaire centra kunnen worden.

4.5 AANBEVELINGEN : MENSELIJKE UITWISSELING INTENSIFIËREN DOOR DE GEMEENSCHAPPELIJKE BELGISCH-CONGOLESE RUIMTE TE HERSTRUCTUREREN

De volgende aanbevelingen hebben tot doel om de gemeenschappelijke Belgisch-Congolese ruimte te herstructureren als basis voor een nieuwe Belgisch-Congolese relatie. Daarbij beginnen we niet van nul af aan, maar formuleren we aanbevelingen om de bestaande situatie te verbeteren.

(A14) DE MOBILITEIT TUSSEN BELGIË EN DE DRC VERHOGEN

Mobiliteit is een essentiële voorwaarde om diplomatieke, economische, culturele, ... relaties op te bouwen. Consulaire procedures en de kosten van de mobiliteit tussen twee landen vormen de belangrijkste barrières die volgens ons overwonnen moeten worden:

- de procedures moeten eenvoudiger, de prijzen van visa moeten omlaag en het verblijfsvisum moet afgeschaft worden voor buitenlanders van Congolese herkomst (aanbevelingen van de Concertations Nationales van 5 oktober 2013);
- de concurrentie moet spelen in het luchtvervoer en de politieke autoriteiten moeten bijsturen, zodat de transportkosten tussen Brussel en Kinshasa omlaag gaan.

(A15) ONTMOETINGEN VAN ALLERLEI AARD TUSSEN BELGEN EN CONGOLEZEN FORMALISEREN EN EEN INSTITUUT VOOR BELGISCH-CONGOLESE RELATIES OPRICHTEN

Het substraat van de Belgisch-Congolese relatie is gebaseerd op uitwisselingen van allerlei aard. Deze uitwisselingen moeten geformaliseerd worden in de vorm van:

- ontmoetingen tussen jonge Belgische en Congolese leiders. België zou deze aanbeveling trouwens op Europees niveau kunnen brengen om ontmoetingen tussen jonge Europeanen en Afrikanen te stimuleren (naar het model van het initiatief 'Young African Leaders' gelanceerd door president Obama);
- de verbroedering van steden en gemeenten, waarbij er vaak allerlei uitwisselingen tot stand komen;
- een universitair uitwisselingsprogramma van het Erasmus-type;
- economische ontmoetingen, zoals beurzen;
- ontmoetingen tussen migrantengemeenschappen.

De gezamenlijke benadering van specifieke of gemeenschappelijke problematieken maakt het mogelijk om tot oplossingen te komen die voor de ene partij als innovatief, volkomen nieuw of evident overkomen, maar dat absoluut niet voor de andere partij zijn. Deze ontmoetingen dragen bij tot de versterking van de Belgisch-Congolese netwerken en waarschijnlijk tot politieke en economische toenadering, wat voor een betere integratie zorgt. In dat opzicht lijkt de oprichting van een Instituut voor Belgisch-Congolese Relaties dat zaken van gemeenschappelijk belang kan bestuderen ons een mogelijke denkpiste.

**(A16) DE ACTIEVE EN CONSTRUCTIEVE INBRENG
VAN DE CONGOLESE DIASPORA IN DE
ONTWIKKELING VAN DE DRC VERSTERKEN**

Daarvoor moeten we de rol van de migrantengemeenschap in de ontwikkeling van Congo opnieuw bekijken en een positief beleid invoeren dat rekening houdt met het statuut van deze groep: slachtoffers, kennisdragers en burgers.

**(A17) FOCUSSEN OP DE ONTWIKKELING VAN
MENSELIJK KAPITAAL EN OP
UNIVERSITAIRE SAMENWERKING IN
FUNCTIE VAN DE ONTWIKKELINGSNODEN
VAN DE DRC (ENERGIE, LANDBOUW,
INFRASTRUCTUUR) EN DE ONTSLUITING
VAN DE DRC VOOR DE WERELD**

De universitaire dialoog moet op alle niveaus, zowel het niveau van de studenten als dat van de docenten, aangemoedigd worden. Belgische studenten moeten de kans krijgen om de Congolese realiteit te ontdekken en Congolese studenten moeten sterker vertegenwoordigd zijn in België. Belgische studenten die zich bijvoorbeeld willen specialiseren in handelsrecht in Afrika kunnen het recht zoals bepaald door de OHADA in de DRC bestuderen. In dit opzicht wordt de universitaire uitwisseling niet alleen beschouwd als een uitwisseling van kennis, maar ook als een leerproces in een andere wereld.

**(A18) NIEUWE MEDIA EN
ONTSPANNINGSVORMEN BENUTTEN –
REALITY-TV IN TWEEVOUD:
DE BELGISCHE REALITEIT UITGEZONDEN
IN CONGO EN DE CONGOLESE REALITEIT
UITGEZONDEN IN BELGIË**

Amusementsprogramma's promoten om de kijk op immigranten te veranderen en te dedramatiseren en om elkaars levenswijze te begrijpen (zie voorbeeld van Chili met de uitzending Los Patiperros).

CONCLUSIE

Doorheen dit rapport hebben we getracht om aan te tonen dat een nieuwe Belgisch-Congolese relatie - een win-winrelatie op basis van objectieve logica - tot de mogelijkheden behoort. Een dergelijke relatie lijkt ons niet alleen mogelijk, maar het moment lijkt ons bovendien bijzonder opportuun, zelfs kritiek, omdat diverse evoluties samen samenkomen: De economische opkomst wordt een realiteit in bepaalde Afrikaanse landen, wat tot enthousiasme leidt over het hele continent. De DRC heeft een cruciale stap gezet in de stabilisatie van het land met de nederlaag van M23. België blijft geëngageerd op Congolees grondgebied en beide landen kunnen - zolang het nog duurt - gebruik maken van hun wederzijdse kennis die een onderscheidend element van hun bilaterale relaties vormt. De huidige context lijkt ons dus gunstig om de Belgisch-Congolese relaties te versterken, omdat ze het antwoord kunnen vormen op een aantal uitdagingen en belangen van beide landen.

Op het moment dat we dit rapport afronden, benadrukken we graag ook de niet-definitieve aard van dit werk. Enerzijds moeten heel wat aspecten van de analyse absoluut uitgediept worden:

- Hoe kunnen we, zowel aan Belgische als aan Congolese zijde, de taboes van de koloniale en postkoloniale geschiedenis, die nog een rem vormen op stabiele relaties, overwinnen? Hoe kunnen scholing, en in het bijzonder onderwijs over de koloniale en postkoloniale geschiedenis, bijdragen tot een mentaliteitsverandering en de interesse van jongeren voor de Belgisch-Congolese kwestie aanwakkeren?
- Hoe kunnen we de vaak als 'Belgisch' beschreven ambities van dit rapport vorm geven in een complexe, binnenlandse institutionele context die onlangs hervormd is (6e staatsvorming), maar ook op Europees niveau (bijvoorbeeld de verplichtingen die aan de Schengenruimte verbonden zijn)?
- Hoe kunnen we aan Congolese zijde ambities die we beschrijven als 'Congolees' vertalen in een veelzijdige en heterogene context als die van de DRC?

Anderzijds vormt dit rapport een dubbele uitnodiging. Ten eerste een uitnodiging om onze mentaliteit te veranderen en om daarvoor op de jonge generaties te rekenen: afstand nemen van een mentaliteit die nog te paternalistisch is, van de visie ontwikkeld land/ontwikkelingsland. We moeten daarentegen evolueren naar een echt moderne visie, waarbij iedereen zijn belangen uitdrukt en een gemeenschappelijke basis zoekt. Ten tweede een uitnodiging tot actie: door concrete initiatieven, op welk niveau dan ook, slagen we erin om onze belangen op elkaar af te stemmen.

Met dit rapport willen we dus interesse wekken, het debat op gang en nieuwe initiatieven tot stand brengen. We zijn er immers van overtuigd dat een nieuwe kijk op de Belgisch-Congolese relaties van strategisch belang is en binnen het bereik ligt van de nieuwe generaties in onze beide landen.

VOETNOTEN

- 1 'Generatie Y' is een westers concept, zie met name William Strauss, Neil Howe (2000). *Millennials Rising: The Next Great Generation*. Cartoons by R.J. Matson. New York, NY: Vintage Original.
- 2 HOLSLAG Jonathan en RENARD Thomas, Een verdeeld land in een verdeelde wereld. Hoe een nieuwe wereldorde ons verplicht om orde op zaken te stellen, Rapport van de Vrijdaggroep aan de Koning Boudewijnstichting, 2013.
- 3 Génération Congo, Newsletter nr. 2: "Faire de la RDC un pays émergent : Défis et préalables".
- 4 De 'vloek van de natuurlijke hulpbronnen' is een economische theorie volgens welke landen met een grote rijkdom aan natuurlijke hulpbronnen zich economisch minder goed ontwikkelen dan andere landen als gevolg van (1) de instabiliteit (op politiek vlak en inzake veiligheid) die samenhangt met de strijd om de winsten, (2) de risico's die aan de volatiliteit van de grondstofprijzen verbonden zijn, en (3) de stijging van de reële wisselkoers onder invloed van de export, wat het concurrentievermogen van de industrie aantast.
- 5 Zo waren er in die periode André Lahaye (adviseur van minister van Binnenlandse Zaken Damien Kandolo) en kolonel Louis Marlière (adviseur van kolonel Mobutu).
- 6 De Société d'Élevage du Zaïre.
- 7 Behoorde tot de Groep GIB waarvan verscheidene winkels in 1974 werden gezaïriseerd en gedeeltelijk teruggegeven in 1982.
- 8 Kelly, C., 'Belgian Intervention Policy in the DRC: Causes and Consequences of the Reorientation, 1999-2006', *Les Cahiers du RMES*, vol. 4, nr. 2, 2007-2008.
- 9 Ibidem
- 10 Roosens, C., Lanotte, O., 'Une 'nouvelle' politique Africaine pour la Belgique?', *Studia Diplomatica*, vol. 55, nr. 5-6, 2002, pag. 287 in Wilen N., "Tintin is no longer in the Congo – A Transformative Analysis of Belgian Defence Policies in Central Africa", pag. 97.
- 11 Kelly, C., 'Belgian Intervention Policy in the DRC: Causes and Consequences of the Reorientation, 1999-2006', *Les Cahiers du RMES*, vol. 4, nr. 2, 2007-2008.
- 12 Verklaring van 24 januari 2009, ondertekend door de twee eerste ministers, waarin meer in het bijzonder een permanente, vrijmoedige, open en constructieve dialoog wordt aangekondigd, evenals respect voor de democratische en legitieme instellingen van de twee staten en eerbied voor de soevereiniteit op voet van gelijkheid en het principe van de wederkerigheid.
- 13 Lijst van bezoeken in de periode 2010-2011:

M. Steven VANACKERE	Vice-eersteminister en minister van Buitenlandse Zaken	Juni 2011
M. Rudi DEMOTTE	Minister-President van het Waals Gewest	Mei 2011
M. André FLAHAUT	Kamervoorzitter	Maart 2011
S.A.R. ALBERT II	Koning der Belgen	Juni 2010
M. Yves LETERME	Eerste minister	Juni 2010
M. Pieter DE CREM	Minister van Defensie	April 2010
Mme. Joëlle MILQUET	Vice-eersteminister en minister van Arbeid	Maart 2010
Mme. Laurette ONKELINX	Vice-eersteminister en minister van Volksgezondheid	Februari 2010
- 14 http://countries.diplomatie.belgium.be/nl/democratische_republiek_congo/ontwikkelingssamenwerking/
- 15 X. ZEEBROEK, *Le paradoxe de l'expertise belge*, 2009, Note d'analyse, GRIP
- 16 Kelly, C., 'Belgian Intervention Policy in the DRC: Causes and Consequences of the Reorientation, 1999-2006', *Les Cahiers du RMES*, vol. 4, nr. 2, 2007-2008.
- 17 BELGA, Persbericht 65 van 15/06/2009: Defensie hernieuwt haar militair samenwerkingsakkoord met Democratische Republiek Congo
- 18 Ministerie van Defensie, AD COM, Weekoverzicht van externe operaties
- 19 Wilen N., "Tintin is no longer in the Congo – A Transformative Analysis of Belgian Defence Policies in Central Africa"
- 20 Belgische Nationale Bank, <http://www.nbb.be/doc/DQ/N/DQ3/HISTO/ENM1401.PDF>, pag. 7
- 21 Volgens de BNB tussen 50 en 60% <http://www.nbb.be/doc/ts/indexation/annex13.pdf>

- 22 <http://www.cd.undp.org/content/rdc/fr/home/countryinfo/>
- 23 De Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires (OHADA) heeft voornamelijk tot doel om een einde te stellen aan de juridische onzekerheid en rechtsonzekerheid in de ondertekenende staten van West en Centraal-Afrika.
- 24 ZACHARIE Arnaud en JANNE d'OTHEE François, L'Afrique centrale 20 ans après le génocide, La Mulette, 2014.
- 25 <http://www.cd.undp.org/content/rdc/fr/home/mdgoverview/overview/mdg1/>
- 26 De statistieken van de Belgische Nationale Bank bestaan pas sinds 1998, zodat we niet kunnen vergelijken over een langere periode.
- 27 Belgicain is een informele term die in Congo wordt gebruikt voor mensen van Congolese origine die in België gevestigd zijn, hetzij met de Belgische nationaliteit, hetzij uit de diaspora.
- 28 Delcredere is de openbare kredietverzekeraar van de Belgische export, gewaarborgd door de staat. De dienst moet de internationale handelsrelaties promoten door ondernemingen en banken een kredietverzekering op middellange en lange termijn aan te bieden tegen politieke en commerciële risico's overal ter wereld. De huidige risicoquotering voor Congo is 6 (7 is de slechtste quotering) en bepaalde regio's (Noord en Zuid-Kivu en de Oostprovincie) zijn 'off-cover', d.w.z. onverzekerd voor Delcredere.
- 29 Zoals we al benadrukten, zijn kapitaalinvesteringen in Congo – bijvoorbeeld via het investeringsfonds King Kuba – sterk beperkt door de afwezigheid van een effectenbeurs waarop fondsen zich van hun acquisities kunnen ontdoen zodra de herstructurering haar vruchten heeft afgeworpen.
- 30 Jan Goossens: "De Brusselse identiteit zal altijd zwak, hybride zijn.", La Libre Belgique, 22 maart 2014
- 31 <http://sendmoneyafrica.worldbank.org/fr/country-corridors>
- 32 Thematische evaluatie van de Belgische ontwikkelingssamenwerking in de educatiesector - eindrapport, 2007.
- 33 Coopération universitaire institutionnelle - Rapport d'activités, 2011
- 34 Coopération universitaire institutionnelle - Rapport d'activités, 2011

COPYRIGHTS FOTO'S

- p 12-13: © MRAC
p 14-15: © MRAC
p 18: © Belga
p 24-25: © Belga
p 30: © Belga
p 34-35: Shutterstock - © Vladiwelt
p 36-37: Coup Fatal © Chris Van der Burght
p 41: Coup Fatal © Chris Van der Burght
p 42-43: © ReflexCity

BIBLIOGRAFIE

BRAECKMAN Colette, Le carnet de Colette Braeckman, <http://blog.lesoir.be/colette-braeckman>.

BRAECKMAN Colette, L'homme qui répare les femmes. Violences sexuelles au Congo. Le combat du docteur Mukwege, GRIP, 2012.

BUCYALIMWE MARARO Stanislas, Le « Noko » vu par son « Neveu » : Une vue congolaise sur les relations belgo-congolaise. Commentaire sur l'article de Jean-Claude Willame, L'Afrique des Grands-Lacs, Annuaire 2008-2009.

Centre pour l'égalité des chances et la lutte contre le racisme (CECLR), Gédap, La migration des Belges, Journée internationale des migrants, 2009, (<http://www.diversite.be/diversiteit/files/File//Migratie/MigrationdesBelgesFR.pdf>).

Commission universitaire pour le développement (CUD), Coopération universitaire institutionnelle, pôles de formations spécialisées, Rapport d'activités, vol. 1, 2011.

DEIBERT Michael, The Democratic Republic of Congo. Between hope and despair, Zed Books, 2013.

DUFOIX Stéphane, GUERASSIMOF Carine, DE TINGUY Anne (dir), Loin des yeux, près du cœur, L'Etat et ses expatriés, Presses de Sciences Po, 2010.

DUPOUX Patrick en andere medewerkers, Winning in Africa. From trading posts to ecosystems. The Boston Consulting Group, 2014.

GENERATION CONGO, Newsletter n°1 : « La RDC Notée B3 par Moody's : Implications et perspectives », december 2013.

GENERATION CONGO, Newsletter n°2 : « Faire de la RDC un pays émergent : Défis et préalables », mei 2014.

HOLSLAG Jonathan en RENARD Thomas, Een verdeeld land in een verdeelde wereld. Hoe een nieuwe wereldorde ons verplicht orde op zaken te stellen, Rapport van de Vrijdaggroep van de Koning Boudewijnstichting, 2013.

KAGNÉ Bonaventure, MARTINIELLI Marco, L'immigration subsaharienne en Belgique, Courier hebdomadaire du CRISP, vol. 16, nr. 1721, 2001.

KELLY Catherine, Belgian Intervention Policy in the DRC: Causes and Consequences of the Reorientation, 1999-2006, Les Cahiers du RMES, vol.4, nr. 2, 2007-2008.

KOVAR Robert, La « congolisation » de l'Union Minière du Haut Katanga, In: Annuaire français de droit International, 1967, nr. 13.

MARTENS A., VAN DE MAELE M., VERTOMMEN S., VERHOEVEN H., OUALI N., DRYON Ph., Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, KUL - ULB, 2010.

[Belgisch] ministerie van ontwikkelingssamenwerking, Belgisch-Congolese samenwerking. Indicatief samenwerkingsprogramma 2010-2013, 2009.

MOVA SAKANYI Henri en TAMBWE Eddie, 50 ans de relations belgo-congolaise. Rétrospective et perspectives, L'Harmattan, 2011.

MUTETA Nadine, Transferts financiers des migrants congolais, de la Belgique vers la République Démocratique du Congo, studie in het kader van het programma VALEPRO van het OCIV / Migratie en Ontwikkeling, 2005.

NDOMBASI Tshini Kueno, La diaspora congolaise : un plus ou un moins pour la RDC ?, 2012 (http://www.congovision.com/nouvelles2/Dr_Ndombasi_diaspora_congolaise.pdf).

Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), Migration en République Démocratique du Congo, Profil National 2009, 2010.

UNDP, United Nations Development Programme (UNDP) - Congo, 2014. (<http://www.cd.undp.org/content/rdc/fr/home/countryinfo/>)

ROOSENS Claude en LANOTTE Olivier, Une 'nouvelle' politique Africaine pour la Belgique, *Studia Diplomatica*, vol.55, nr. 5-6, 2002.

Send Money Africa, an initiative of the World Bank, <http://sendmoneyafrica.worldbank.org/fr>.

VAN REYBROUCK David, Congo. Een geschiedenis, De Bezige Bij, 2010.

WILEN Nina, Tintin is no longer in the Congo. A transformative analysis of Belgian defence policies in central Africa, Royal Military Academy, 2013.

World Bank. Congo, Democratic Republic of - Country Assistance Strategy for the period FY13 - FY16. Washington, DC: World Bank, 2013.

YAMBUYA LOTIRA KIBESI Pierre, Le développement de la RDC par la Direction Générale des Migrations, 2003, (<http://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/4660/3749.pdf?sequence=1>).

ZACHARIE Arnaud en JANNE d'OTHEE François, L'Afrique centrale 20 ans après le génocide, La Mulette, 2014.

ZEEBROEK Xavier, The paradox of Belgian expertise in the Congo, GRIP, 2009.

OVER DE AUTEURS

NICOLAS BAISE

(lid van de Vrijdaggroep)

Nicolas is Principal bij de Boston Consulting Group waar hij Belgische en internationale ondernemingen adviseert over strategische, organisatorische en operationele vraagstukken en hen begeleidt bij belangrijke transformatie-processen. Vandaag woont hij in Brussel, maar hij was vroeger ook werkzaam in Mumbai (Indië). Zeer actief in het verenigingsleven was Nicolas voorzitter van de beweging 'Kots à Projets' aan de UCL en vicevoorzitter van de algemene studentenraad van Louvain-la-Neuve. Hij heeft ook in Afrika gewerkt voor de NGO 'Louvain Coopération au Développement'. Nicolas is handelsingenieur en behaalde een Master in International Management aan de Community of European Management Schools (CEMS).

JONATHAN HOLSLAG

(lid van de Vrijdaggroep)

Jonathan doceert internationale relaties aan de VUB. Zijn onderzoek spitst zich toe op Azië en de positie van Europa in de evoluerende wereldorde. Hij publiceerde diverse boeken, tientallen wetenschappelijke papers alsook opiniestukken in kranten, zoals de Financial Times, the Guardian en International Herald Tribune. Jonathan adviseerde diverse Europese instellingen, lidstaten en multinationale bedrijven (onder meer over de invloed van China in Congo). Hij was als vrijwilliger actief in tal van sociale organisaties en gaf een tijd les in het secundair onderwijs.

MADIMBA KADIMA-NZUJI

(lid van Génération Congo)

Madimba is momenteel Head of Public Relations bij het communicatiebureau OPTIMUM CORPORATE COMMUNICATION. Madimba is een gepassioneerde literatuur- en jurist van opleiding. Hij werkte eerst als docent aan de Université Libre Internationale van Brussel, voordat hij terugkeerde naar Kinshasa om les te geven aan de Université Libre de Kinshasa en freelancer werd voor het magazine OPTIMUM. Hij was lid en voorzitter van Rotaract (1992-2002). Momenteel

is hij lid van het INEADEC, GRED en Génération Congo. Madimba is in het bezit van een DES en Droit économique (2003) en legt de laatste hand aan een doctoraat internationaal economisch recht aan de Université catholique de Louvain.

BLAISE MBATSHI

(lid van Génération Congo)

Blaise is oprichter en managing partner van BMCG – Management Consultants, een onderneming met thuisbasis in Kinshasa die gespecialiseerd is in consultancy op het vlak van bedrijfsbeheer en in de begeleiding van buitenlandse bedrijven in de DRC. Blaise vatte zijn loopbaan aan bij PricewaterhouseCoopers Advisory in Brussel en werd daarna adviseur van de Congolese minister van olie. Blaise zetelde in het jongerenparlement van de Franse gemeenschap van 2003 tot 2006 en fungeerde als voorzitter van de Association Congolaise des Etudiants de Louvain (2002-2003). Hij studeerde af als handelsingenieur aan de Louvain School of Management (2005).

SYLVAIN MUDIKONGO

(lid van Génération Congo)

Sylvain is uitvoerend directeur bevoegd voor Afrika in de Russische investeringsbank VTB Capital. Hij werkte achtereenvolgens in de zakenbanken Morgan Stanley en Bank of America in Londen en ook bij UBS in Chicago. Naast zijn professionele loopbaan is Sylvain erg betrokken bij de denktanks Chatham House in Londen en de Club van Rome in Winthertur. Sylvain studeerde af als ingenieur robotica aan het King's College in Londen.

FRANÇOIS TOUSSAINT

(lid van de Vrijdaggroep)

François is raadgever aan het Emile Vandervelde Instituut, de denktank van de PS. Voordien was hij Associate Director bij Interel Belgium, waar hij bedrijven adviseerde over communicatie en de publieke sector. In 2007 won hij de prijs Esprit Européen van de Bernheim Stichting. Zeer geëngageerd in het verenigingsleven creëerde François het 'Kot à Projets Droits de l'Homme' aan de UCL en was hij voorzitter van het Jeugdparlement van de Franse Gemeenschap. François studeerde rechten aan de FUNDP, UCL en ICADE-Madrid en behaalde een Master internationale betrekkingen en diplomatie aan de Universiteit Antwerpen.

COLOFON

Serie Vrijdaggroep, in samenwerking met Génération Congo

*Cette publication existe aussi en français :
Réinventer les relations belgo-congolaises : une ambition
des nouvelles générations*

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting,
Brederodestraat 21 te 1000 Brussel

Auteurs Namens de Vrijdaggroep:
Nicolas Baise, Jonathan Holslag, François Toussaint

Namens Génération Congo:
Madimba Kadima-Nzuji, Blaise Mbatshi,
Sylvain Mudikongo

Vertaling Home Office

**Coördinatie voor de
Koning Boudewijnstichting** Brigitte Duvieusart

Grafisch concept en vormgeving PuPiL

Deze publicatie kan gratis gedownload worden via de
site www.kbs-frb.be en www.v-g-v.be.

Wettelijk depot FR: D/2848/2014/19
NL: D/2893/2014/20

Bestelnummer FR: 3237
NL: 3236

Juni 2014

NORTH
SEA

Bruges

Gent

FRANCE

NETHERLANDS

Antwerp

Leuven

Hasselt

★
Brussels

Wavre

Liège

Mons

Namur

LUXEMBOURG

Arlon

